

LUDWIK PAWŁOWSKI

Egzamin praktyczny

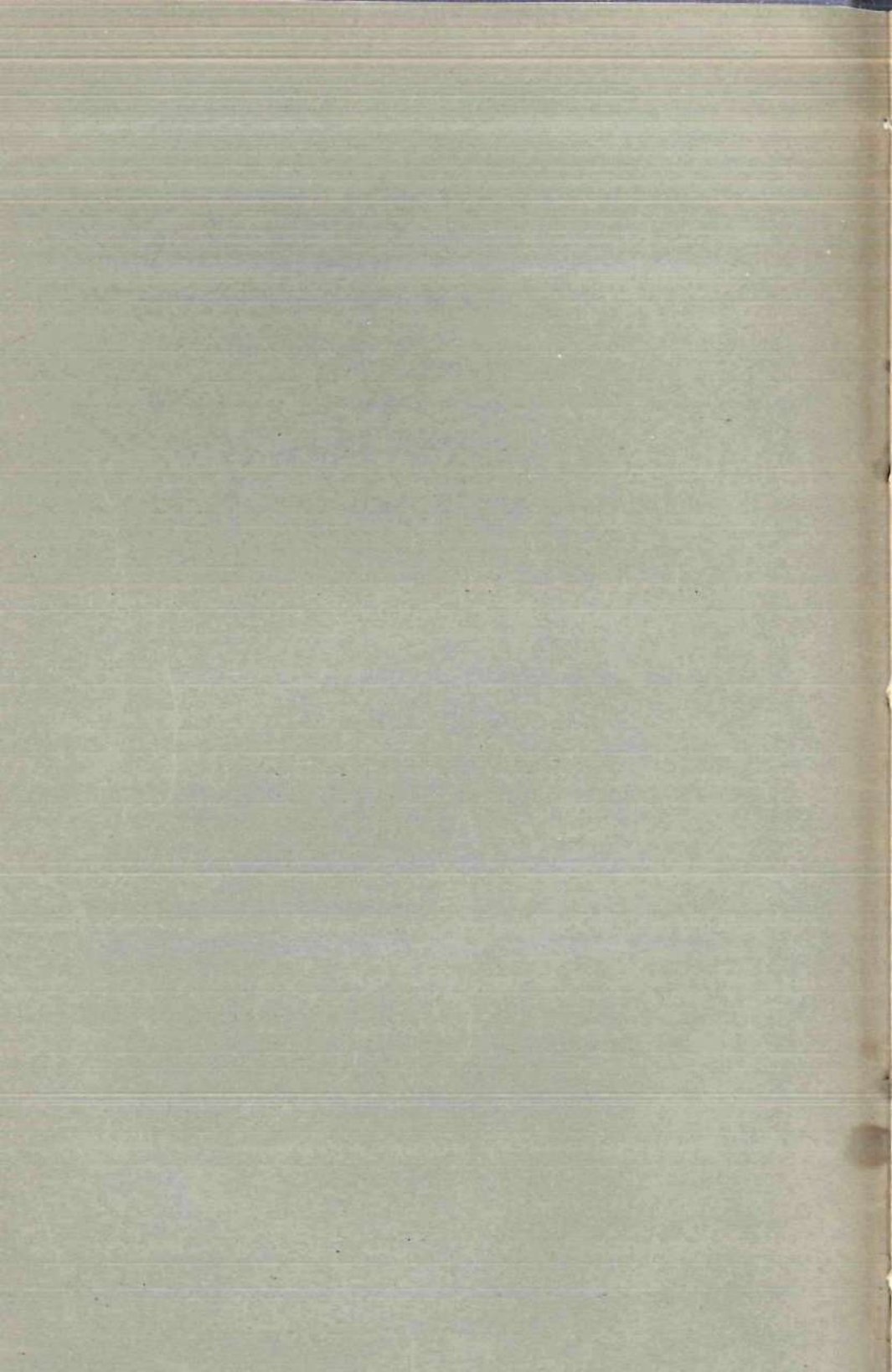
na

nauczyciela publicznych szkół powszechnych

WYDANIE II
(PRZEJRZANE I UZUPEŁNIONE)

KRAKÓW 1930.

SKŁAD GŁÓWNY: GEBETHNER i WOLFF — WARSZAWA — KRAKÓW
LUBLIN — ŁÓDŹ — PARYŻ — POZNAŃ — WILNO — ZAKOPANE

21915
LUDWIK PAWŁOWSKI

Egzamin praktyczny

na

nauczyciela publicznych szkół powszechnych

1661

WYDANIE II
(PRZEJRZANE I UZUPEŁNIONE)

KRAKÓW, 1930.

SKŁAD GŁÓWNY: GEBETHNER i WOLFF — WARSZAWA — KRAKÓW
LUBLIN — ŁÓDŹ — PARYŻ — POZNAŃ — WILNO — ZAKOPANE

Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0140303

Egzamin praktyczny na nauczyciela publ. szkół powszechnych.

I. Rozważania teoretyczne.

Dnia 14 grudnia 1928 r. ukazało się zarządzenie Ministerstwa W. R. i O. P. w sprawie przepisów o praktycznym egzaminie na nauczyciela publicznych szkół powszechnych (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z dnia 10 stycznia 1929 r. Nr. 1 (208), wydane na podstawie art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. w sprawie kwalifikacyjnej zawodowych nauczycieli szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512)¹⁾. Zarządzenie to normuje w sposób jednolity dla całego obszaru Państwa Polskiego sprawę dawniejszego egzaminu drugiego nauczycielskiego lub kwalifikacyjnego, obowiązującego dotąd w byłym zaborze austriackim i pruskim. Jest więc zarządzenie to jednym z aktów reformy i unifikacji, a jeżeli chodzi o były zabór rosyjski — inowacją.

Jak sądzić można z głosów prasy zawodowej, idea egzaminu praktycznego kwestionowaną nie była, a rozciągnięcie na cały obszar Państwa obowiązku, istniejącego dotąd wyłącznie na terenie dwu dzielnic, zostało przez społeczeństwo przyjęte obojętnie, a przez nauczycielstwo z zainteresowaniem i — zdaje się — przychylnie.

Zbytecznym jest chyba nadmieniać, że złożenie obowiązującego obecnie egzaminu praktycznego wymaga pewnej — narazie ze strony urzędowej bliżej nieokreślonej — pracy przygotowawczej i dlatego sprawa egzaminu praktycznego łączy się w sposób dość ścisły z kwestją reorganizacji dotychczasowych studjów nauczycielskich w kierunku ogólnie dziś zasadniczo uznanym: podniesienia poziomu wykształcenia, a przede wszystkim wiedzy pedagogicznej, przez co osiągnięte się lepsze przygotowanie do zawodu, a zarazem zwiększy się wydajność pracy nauczyciela.

Uznając całkowicie słuszność żądań reformy, niepodobna zamykać oczu na rzeczywistość. Ideał masowego kształcenia nauczycieli szkół powszechnych na uniwersytetach jest dziś jeszcze nierealny z różnych względów zbyt głębokich, by je w krótkim czasie można było usunąć. Pedagogja są obecnie w stadium organizacji i doświadczeń, mających na celu doskonalenie i utrwalenie tej formy studjów nauczycielskich, przyjętej już w wielu państwach Europy i Ameryki. Roczne kursy nauczyciel-

¹⁾ Tekst zarządzenia Ministerstwa oraz artykuły rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej, dotyczące egzaminu praktycznego podane są w dodatku.

skie stanowią fazę przejściową w dążeniu do reformy kształcenia nauczycieli. W związku z panującymi stosunkami w naszym państwie seminarja jeszcze zapewne przez czas dłuższy spełniać będą rolę głównego czynnika, dostarczającego kwalifikowanych nauczycieli szkołom powszechnym.

Wiek młodzieży, uczęszczającej do seminarjum, czas trwania nauki, przygotowanie, jakie młodzież do seminarjum przynosi, a wreszcie konstrukcja programów nie pozwalają na wyrobienie u absolwentów tych zakładów pewnych sądów opartych na przygotowaniu nie tylko teoretycznym, ale i na własnej praktyce. Usiłowania nasze idą wprawdzie w tym kierunku, ale i twórcy seminarjów i ich pracownicy zdają sobie doskonale sprawę, że usiłowania te sztucznych bądź co bądź warunków praktyki pedagogicznej uczniów na terenie szkoły ćwiczeń nie zmieniają, a najlepiej zorganizowana praktyka będzie zawsze raczej ilustracją, wprowadzeniem, materiałem do dyskusji, nigdy zaś samodzielnym doświadczeniem, jakie osiągnąć można tylko przy naturalnym warsztacie pracy.

Praca, jaka dziś odbywa się na W. K. N. i kursach wakacyjnych, uzupełnia w zakresie wykształcenia ogólnego i teoretyczno-pedagogicznego te braki, jakie pozostawia seminarjum, podobnie kształcenie nauczycieli w pedagogjach, a w przyszłości w uniwersytetach usunie wiele anomalij dzisiejszego systemu seminarjalnego — tej najważniejszej nie usunie: dziś seminarjum czy kurs roczny, jutro pedagogjum, za lat kilkanaście uniwersytet da nauczycielowi przygotowanie teoretyczne — praktyczne przygotowanie do zawodu sam sobie zdobyć musi dziś i jutro też zdobyć będzie musiał.

Sprawdzianem tej samodzielnej pracy początkującego nauczyciela będzie pogłębiona i na praktyce oparta znajomość psychiki dziecka, znajomość programów i przepisów administracyjnych oraz współczesnych zasad pedagogiki i dydaktyki. Sprawdzenie i podsumowanie dorobku osiągniętego przez nauczyciela w pierwszych latach jego służby stanowiłoby cel egzaminu praktycznego, co leży niezawodnie w intencjach zarządzenia ministerjalnego.

Tak rozumiany egzamin praktyczny będzie również impulsem dla młodego nauczyciela, by pracę zapoczątkowaną dopiero w seminarjum kontynuował i to według pewnego ściśle określonego planu. Da on też możność społeczeństwu, za pośrednictwem władz szkolnych, zatrzymania na stałe w służbie tych tylko, którzy potrafili swe wiadomości teoretyczne rozszerzyć i zastosować w praktyce, osiągając w ten sposób możliwie doskonałe poznanie terenu i form swej pracy zawodowej. Tak pomyślany egzamin będzie niewątpliwie ważnym czynnikiem podniesienia poziomu wiedzy nauczyciela i poziomu szkoły powszechnej, pod warunkiem oczywiście, że nie zostanie zredukowany do zwykłej formalności lub do powtórzenia w skróceniu materiału, który był przedmiotem egzaminu dojrzałości, jak

to niestety miało miejsce w swoim czasie n. p. w byłym zaborze austriackim¹⁾.

Ustaliwszy stosunek swój do idei egzaminu praktycznego, podkreśliwszy jego znaczenie dla sprawy dalszego zawodowego kształcenia nauczyciela, należałoby uczynić kilka spostrzeżeń dotyczących zarządzenia, które zawiera przepisy o tym egzaminie.

Zarządzenie omawiane wprowadza, jak zaznaczyliśmy, dla przeważnej liczby województw instytucję zupełnie nową, jaką jest egzamin praktyczny. Dlatego nie tylko pożyteczne, ale wprost konieczne jest ustalenie pewnych wytycznych, dokładnie określenie celu i zakresu wymagań przy tym egzaminie. Wskazówki te są konieczne i dla tych terenów, na których egzamin ten nie jest nowością. Potrzebne są, by wskazać różnice intencji i metod, tembardziej, że zachodzą istotnie głębokie różnice.

Jeżeli egzamin praktyczny ma dać wyniki pozytywne, to praca przygotowawcza do egzaminu odbywać się musi według pewnego planu, musi być ujęta w pewne normy, musi być uznana za dalszy ciąg pracy rozpoczętej na terenie zakładu, w którym się nauczyciel kształcił, musi być otoczona specjalną opieką²⁾.

W ciągu pierwszych lat praktyki krystalizuje się osobowość nauczyciela, jego stosunek do dzieci, do szkoły, do zawodu. Nie wolno nam tej sprawy pozostawić przypadkowi i nieraz przekreślić w ciągu 12 lat prowadzoną pracę nad przygotowaniem teoretycznym. Ujęcie tej sprawy należy do Ministerstwa i ono winno ją jak najspieszniej uregulować³⁾. Obok celu i ustalonego dokładnie zakresu wymagań przy egzaminie praktycznym należy wskazać plan pracy przygotowawczej. Zwrócić należy uwagę nauczyciela na pewne interesujące zagadnienia pedagogiczne, mające dla jego pracy ogromne znaczenie, których przestudjowaniem zająć się winien. Należy wskazać podstawowe

¹⁾ „Egzamina kwalifikacyjne traktować należy zasadniczo jako praktyczne. Mimo wyraźnego określenia ich charakteru w dotychczasowych przepisach (art. II. Przepisów ustęp 3) utarł się niestety zwyczaj i przeszedł niemal w regułę, że egzamin kwalifikacyjny uważany jest jakoby za drugi egzamin dojrzałości z powtórzeniem materiału naukowego z zakresu seminarjum...“.

„Także musi ulec zmianie dotychczasowy sposób przeprowadzania lekcji praktycznych, gorączkowych, pośpiesznych, nieraz z półgodzinnym ledwie wymiarem czasu dla kandydata...“ (Ok. K. O. S. Lw. Dz. Urz. K. O. S. Lw. Nr. 7 z 1922 r. str. 205). Cyt. za Melchertówną „Jak uczyć się do egzaminu kwalifikacyjnego“, Lwów 1926.

²⁾ Należałoby zaniechać mianowania tymczasowych nauczycieli na stanowiska samoistne do jednoklasowych szkół, położonych często zbyt daleko od centrów oświatowych. Za celowe też uważałoby zmniejszenie, zwłaszcza nauczycielom tymczasowym, liczby godzin pracy w szkole przynajmniej na okres trzyletni do 24 godzin tygodniowo, zamiast jak dotąd obciążać nowicjusza specjalnie dużą ilością godzin.

³⁾ Do współpracy staną niewątpliwie zrzeszenia nauczycielskie. Niektóre, jak Zw. P. N. S. P. i Stow. Chrz.-Nar., już pierwsze kroki poczyniły w postaci kursów przygotowawczych i odpowiednich publikacyj.

podręczniki i lekturę uzupełniającą, wprowadzającą w krąg współczesnych problemów wychowania publicznego oraz oświetlającą należycie ważniejsze działy nauki o wychowaniu, nauczaniu, psychologii i administracji szkolnej. Lektura nie może być przypadkowa. Nie jest rzeczą obojętną, czy nauczyciel przeczyta kilka książek podstawowych, ujętych w pewien system, czy kilka rozprawek wątpliwej wartości naukowej, wychodzących ze sprzecznych założeń i do sprzecznych prowadzących wniosków¹⁾.

Należałoby również postulat streszczenia dwu przygodnych książek zastąpić wymaganiami obowiązkiem sprawozdania ze spostrzeżeń, jakie się nasunęły nauczycielowi w ciągu praktyki szkolnej w związku z lekturą. Pobudziłoby to do krytycznego ustosunkowania się do własnej pracy i do ustalenia korelacji pomiędzy teorią i praktyką. Przedłożenie tych sprawozdań oraz ewentualnie materiałów wymienionych w końcowym ustępie § 5 winno nastąpić równocześnie z wniesieniem podania o dopuszczenie do egzaminu, a ocena tej pracy domowej wejść musi jako czwarta przy ustalaniu wyniku egzaminu (§ 22).

Zarządzenie, uzupełniające przepisy egzaminu praktycznego, dotyczyć winno i seminarjów nauczycielskich i rocznych kursów. Zarówno od seminarjów jak i od kursów rocznych żądać należy gruntowniejszego niż dotąd orjentowania młodzieży w literaturze dotyczącej przedmiotów pedagogicznych, zorjentowania młodzieży w czasopiśmiennictwie pedagogicznym, przynajmniej polskim, w wydawnictwach dla dzieci, w końcu zaprawienia jej do korzystania z bibliografji i katalogu. Unormowania i jak najdokładniejszego wyjaśnienia tych wszystkich poprzednio przedstawionych spraw uniknąć się nie da.

Tymczasem zarządzenie o tych podstawowych zagadnieniach nie wspomina, podaje natomiast szereg wskazówek mniejszej wagi, niejednokrotnie o charakterze czysto formalnym. Przepisy te są niewątpliwie potrzebne, nie zastąpią jednak wskazań postawowych. Prawda, że na podstawie §§ 10, 11, 14, 16, 18 i 19 pośrednio wnioskować można o celu i przedmiocie egzaminu, paragrafy te wskazują bowiem, jakie dziedziny pracy nauczyciela nad sobą i nad dziećmi mają być wzięte pod uwagę i oceniane. Do oceny jednak trzeba znać nie tylko cel egzaminu, ale i wymagania, które poprzednio postawiono zdającemu. Niepodobnieństwem byłoby n. p. przystąpić do oceniania wiadomości absolwenta gimnazjum, znając tylko regulamin egzaminu dojrzałości, a nie znając programu nauki w tych zakładach. Tymczasem Komisje Egzaminacyjne przystąpiły już do działalności i obecnie egzaminy te odbywają się w ustalonych terminach.

Przygotowanie kandydatów, oparte na intuicji i dość chaotycznych wskazówkach, czerpanych ze źródeł nieoficjalnych, posiada wartość bardzo względną, a oceny poszczególnych Ko-

¹⁾ Zarządzenie, dotyczące uproszczonego egzaminu na nauczyciela szkół średnich, podaje literaturę wymaganą przy egzaminie.

misyj, pozbawione wspólnej podstawy, będą wynikiem najzupełniej subiektywnych wymagań i wyobrażeń członków.

Zkolei słów kilka o stronie formalnej egzaminu.

Pewne wątpliwości zdaje się budzić przepis, dotyczący składu Komisji Egzam. i sposobów powoływania kompletów. Dotychczasowe normy zawarte w § 3 i 4 zarządzenia są zbyt ogólne i nie dają gwarancji przestrzegania zasad, na utrzymaniu których Ministerstwu niewątpliwie zależy. Niewielkie, ale dla sprawy ważne zmiany, które poniżej proponuję, wydały mi się korzystne z następujących względów:

Zmniejszenie ilości członków Komisji wpłynie na jej większą jednolitość, a członkom pozwoli lepiej się przygotować do zadań swoich bądź co bądź poważnych i odpowiedzialnych¹⁾.

Niesłusznym wydaje się powoływanie inspektora na stanowisko zastępcy prezesa Komisji Egzaminacyjnej, co uczyniły niektóre Kuratorja (zgodnie zresztą z obowiązującymi przepisami) tak, jak niesłusznym byłoby powierzanie mu czynności prezesa Komisji, czego obowiązujące zarządzenie nie dopuszcza. W wypadku powierzenia czynności zastępcy prezesa inspektorowi szkolnemu w razie choroby prezesa, dwie niezależne od siebie funkcje, jakie mają do spełnienia inspektor szkolny i prezes Komisji w procedurze egzaminacyjnej, skupiłyby się w jednym ręku, co jest rzeczą naogół niepraktykowaną.

Powierzanie czynności przewodniczącego kompletu inspektorowi szkolnemu, możliwe według zarządzenia dotychczasowego, również wydaje się niezupełnie poprawne ze względu na specjalny charakter stosunku pomiędzy nim a zdającym. W charakterze członka kompletu odda inspektor duże usługi i dlatego należałoby pójść jeszcze dalej, niż to czyni Ministerstwo i zapewnić inspektorowi udział zarówno w egzaminach odbywanych na terenie szkoły, w której zdający pracuje (§ 1a), jak i w egzaminie na terenie szkoły innej, wyznaczonej przez prezesa Komisji Egzaminacyjnej (§ 1b).

Powierzenie przewodnictwa w kompletach wyłącznie prezesowi K. E. ewentualnie jego zastępcom, powoływanym według zaproponowanej niżej koncepcji, pozwoli uzyskać większą ciągłość pracy, większą jednolitość wymagań, a odpowiedzialność złożyć w ręce bardziej niezależne. Intencją Ministerstwa było powierzyć sprawę egzaminu czynnikom niezależnym od bezpośredniej władzy zdającego. Nie można tego powiedzieć o kompletach pod przewodnictwem przygodnego członka Ko-

¹⁾ Niektóre Kuratorja powołały dla rejonów dwu-powiatowych komisje liczące 30 osób, w tej liczbie 4—5 nauczycieli seminarjum, 3—4 nauczycieli szkoły ćwiczeń, reszta nauczyciele szkoły powszechnej. Gdyby wszyscy członkowie tak rozległej Komisji kolejno mieli wziąć udział w jej pracy, różnorodność wymagań i rozbieżność ocen sięgałaby granic niedopuszczalnych. Aby uniknąć przeciążenia mniej licznych Komisji, wskazaniem byłoby ograniczenie liczby zdających w poszczególnych terminach z ewentualnym wykorzystaniem ustawowych postanowień art. 10 ustęp 2-gi oraz art. 24 ust. 2-gi rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 6. III. 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258).

misji, którym może być nauczyciel szkoły powszechnej, podległy inspektorowi, zasiadającemu w tym samym komplecie. Przy egzaminach według § 1a inspektor jest stałym członkiem, według dotychczasowego zarządzenia, i, chociażby tylko z tytułu stałego uczestnictwa, posiadałby w komplecie wpływ dużo większy, niż zmieniający się członkowie, w rozpatrywanym przez nas wypadku, służbowo od niego zależni. Powierając przewodnictwo prezesowi, ewentualnie jego zastępcom, zaoszczędzi się też przykrości kolegom nauczycielom z tego samego powiatu, którzy w charakterze przewodniczących kompletu byłiby skrępowani z jednej strony obowiązkami służbowymi, z drugiej zaś względami koleżeńskimi.

Z powyższych względów proponowałbym ustępowi pierwszemu § 3-go nadać następujące brzmienie:

„Prezesem Komisji Egzaminacyjnej mianuje kurator okręgu szkolnego w każdym rejonie egzaminacyjnym z reguły dyrektora, a w razie gdyby to było niemożliwe lub utrudnione, jednego z nauczycieli zakładu kształcenia nauczycieli, w pierwszym rzędzie nauczyciela przedmiotów pedagogicznych, względnie dyrektora lub kierownika szkoły, przy której ustanowiono Komisję Egzaminacyjną, przestrzegając zasady, że prezes Komisji Egzaminacyjnej winien posiadać kwalifikacje naukowe, równe ustawowym kwalifikacjom dyrektora zakładu kształcenia nauczycieli.

Zastępców prezesa po jednym na każdy powiat mianuje kurator z pośród nauczycieli przedmiotów pedagogicznych i kierowników szkół ćwiczeń ew. kierowników najwyższej zorganizowanych szkół powszechnych sobie podległych.

Pozostałych członków Komisji Egzaminacyjnej mianuje kurator z pośród nauczycieli stałych, sobie podległych, w ilości 4—8 osób, zależnie od ilości powiatów, należących do rejonu egzaminacyjnego i przypuszczalnej ilości zdających w najbliższym trzechleciu. Przyjąć należy zasadę, by ilość członków Komisji Egzaminacyjnej była możliwie najmniejsza. Mianowanie odbywa się na okresy 3-letnie...“.

§ 4 przybrałby postać następującą: „Prezes Komisji Egzaminacyjnej wyznacza z pośród jej członków komplet egzaminacyjny. W skład kompletu wchodzi 3 osoby:

- 1) prezes Komisji Egzaminacyjnej ew. jego zastępca, jako przewodniczący kompletu,
- 2) inspektor szkolny ew. jego zastępca z tego rejonu wizytacyjnego, w którym zdający nauczyciel pracuje,
- 3) jeden z nauczycieli członków Komisji Egzaminacyjnej.

W wyjątkowych wypadkach prezes może powierzyć przewodnictwo w komplecie jednemu z członków Komisji Egzaminacyjnej, zawsze jednak nauczycielowi z zakładu kształcenia nauczycieli. Gdyby inspektor lub zastępca inspektora nie mógł wziąć udziału w pracach kompletu, prezes Komisji Egzaminacyjnej wyznaczy innego członka na jego miejsce“.

Reasumując, pragnąłbym jak najsilniej podkreślić konieczność poczynienia w jak najkrótszym czasie¹⁾ zmian i uzupełnień, które postaram się ująć w kilku punktach:

- 1) Wyraźne określenie celu egzaminu praktycznego.
- 2) Ścisłe ustalenie zakresu wymagań.
- 3) Uregulowanie sprawy pracy początkującego nauczyciela przez wydanie wskazówek, ułatwiających zorganizowanie jak najbardziej racjonalnej pracy nad doskonaleniem się zawodowem w kierunku praktycznym.
- 4) Zmiana § 3 i 4 regulaminu egzaminu praktycznego.
- 5) Wydanie zarządzeń, zapobiegających gromadzeniu się zbyt wielkiej liczby zdających w poszczególnych terminach egzaminów.

W końcu pragnąłbym zwrócić uwagę, że egzamin praktyczny, obejmujący nauczycieli szkół powsz. czasem rozciągnięty być winien na nauczycielstwo innych szkół, a więc średnich i zawodowych. Dotychczasowy egzamin pedagogiczny, zdawany po dwu latach praktyki, odbyć się może w zmienionej nieco formie bezpośrednio po egzaminie naukowym, a egzamin praktyczny po dwu latach praktyki, według zasad wyłożonych na wstępie, winien być uznany za warunek stabilizacji.

Na razie ograniczam się do tych przeważnie teoretycznych, kilku spostrzeżeń. Krótka, jak dotąd, praktyka na podstawie zarządzenia Ministerstwa z dnia 14. XII. 1928 r. nastęrcza dużo więcej refleksyj i argumentów, przemawiających za koniecznością poczynienia proponowanych i niektórych innych zmian i uzupełnień, o których narazie nie wspominam.

II. Wskazówki praktyczne.

Po tem krótkim omówieniu zarządzenia w sprawie egzaminu praktycznego, po wysunięciu pewnych dezyderatów, od zrealizowania których w dużej mierze zależy, czy egzamin praktyczny spełni tę rolę, jaką mu pragnie wyznaczyć Ministerstwo, słów kilka poświęcić należy zagadnieniu na wskrós praktycznemu: sprawie pracy przygotowawczej, która obowiązuje każdego początkującego nauczyciela, zanim się zgłosi do egzaminu. Od władz szkolnych mamy prawo oczekiwać szczegółowego programu tej pracy. Zanim jednak program urzędowy zostanie opracowany i ogłoszony, stworzyć należy zastępczo program mniej szczegółowy, należy ustalić prosto wytyczne, którychby się trzymał nauczyciel w swej praktyce przedegzaminacyjnej¹⁾.

¹⁾ Za pośpiechem przemawia okoliczność, że w najbliższym trzyleciu do egzaminu przystąpi kilka tysięcy nauczycieli. W interesie szkoły leży, by ich praca przygotowawcza do egzaminu odbyła się w możliwie najbardziej sprzyjających warunkach.

¹⁾ Za punkt wyjścia dla dalszych rozważań przyjmujemy obowiązujące zarządzenie w interpretacji podanej na wstępie (str. 4 i 5), a uznanej przez najbardziej kompetentne czynniki za zgodną z intencjami Ministerstwa.

Praktyczne wyzyskanie dalszych wskazówek wymaga 2—3 lat systematycznej pracy, zależnie od zdolności i warunków, w jakich się praca danego nauczyciela odbywa.

Przedmiotem egzaminu, a więc przedmiotem badania i oceny, będzie całokształt pracy nauczyciela na terenie szkoły, przyczem komisja uwzględni „w każdym wypadku okoliczności, wśród jakich odbywa się praca kandydata, oraz zakres powierzonych mu obowiązków“ (§ 10). Badanie to odbywać się może w dwojaki sposób: bezpośrednio — na terenie szkoły, w której zdający pracuje (§ 1a) lub pośrednio — przy egzaminie składanym w szkole innej (§ 1b). W jednym i drugim wypadku cel i przedmiot egzaminu pozostaje ten sam, chociaż dla komisji oceniającej, lepszy jest sposób pierwszy. Dla kandydata, zależnie od okoliczności, bardziej pożądanym może być zarówno egzamin we własnej szkole, jak i w szkole innej. Są to jednak rzeczy uboczne; dla nas istotnem jest stwierdzenie, że rodzaj egzaminu nie wywiera wpływu na kierunek przygotowawczej pracy, której celem jak w jednym tak i w drugim wypadku będzie zespolenie, pogłębienie i oparcie na praktyce i doświadczeniu wiadomości nabytych w seminarjum.

Przystępując do ustalenia inwentarza tych zagadnień, które mają być wzięte pod uwagę i przestudjowane, wskazać należy na fakt zasadniczy: działalność nauczyciela na terenie szkoły, wszystkie jego zabiegi i czynności, zarówno t. zw. pedagogiczne jak i administracyjne, ustrój danej szkoły i ustrój całego szkolnictwa, programy, przepisy i instrukcje, zawarte w zarządzeniach władz i podręcznikach, słowem cały ten aparat, na terenie którego nauczyciel działa i którego jest częścią składową, powołany został do życia dla spełniania ważnej funkcji społecznej: wychowywania podrastających pokoleń. Funkcja ta jest racją bytu całego aparatu, jest celem, do zrealizowania którego dążyć muszą wszystkie ogniwa składowe.

Dlatego też czytając rozważania dalsze, zagłębiając się nad poszczególnymi kwestjami, poruszanymi przez autorów, do których w poszczególnych wypadkach zwrócić się radzimy, pamiętać trzeba, że wszystkie te kwestje i rozważania mają o tyle tylko rację bytu dla nas, o ile łączą się z działalnością na terenie szkoły; oświetlają, wyjaśniają lub wskazują drogi postępowania celowego. Celowem zaś postępowanie będzie tylko wówczas, kiedy potrafimy z wielu dróg postępowania wybrać najwłaściwsze t. j. te, które do celu nas prowadzą, a odrzucimy drogi nieraz łatwe, ponętne, nieraz usilnie zalecane, ale do innego, niż nasz, celu wiodące.

Kwestje, na które nauczyciel szukający dróg zwrócić musi baczną uwagę, ujmujemy w następujące grupy:

- I. Istota i cel wychowania;
- II. Dziecko jako przedmiot wychowawczych zabiegów:
 - A. pod względem fizycznym,
 - B. pod względem duchowym;
- III. Tereny i ramy organizacyjne pracy wychowawczej:
 - A. dom, szkoła, czynniki inne,

- B. ustrój szkolnictwa,
 - C. administracja szkolna,
 - D. programy i instrukcje;
- IV. Działalność wychowawcza:
- A. na terenie szkoły:
 - a. systemy pedagogiczne,
 - b. metody nauczania i uczenia się,
 - c. prowadzenie,
 - d. wychowanie fizyczne;
 - B. poza szkołą.

W schemacie tym mieści się całość zagadnień, z którymi nauczyciel w swej pracy styka się i każde z nich zajmuje miejsce odpowiednie¹⁾.

Przechodzimy do omówienia poszczególnych grup zagadnień.

I. Istota i cel pracy wychowawczej, jako zagadnienia podstawowe, wymagają głębokiego przemyślenia. W żadnym wypadku nie może wystarczyć mechaniczne przyswojenie sobie gotowych formułek, tembardziej, że jak zaznaczyliśmy poprzednio, od uświadomienia sobie celu pracy wychowawczej, zależy wybór dróg postępowania, a tych jest wiele, bardzo wiele, a wśród nich dużo ślepych uliczek, dużo dróg fałszywych, dla naszego celu wcale nie przydatnych. Gruntownie przeprowadzone studjum istoty i celu pracy wychowawczej, oparte na materiale zaczerpniętym ze wskazanych opracowań, porównanie myśli przewodnich tam zawartych, z myślami na innym nieco stanowisku stojącego Danysza, przedstawiciela herbartyzmu, który w wielu szkołach do dziś niepodzielnie panuje, nierzadko w postaci zniekształconej, — wyjaśni, oświecili, a nie-raz po raz pierwszy ukaże nauczycielowi w takich rozmiarach całą powagę obowiązków, jakich się podjął, da mu podstawę do dalszych obserwacji i rozmyślań²⁾.

Materiał do rozważań o istocie wychowania:

Danysz. O wychowaniu, str. 1—18, 31—38³⁾.

Znaniecki: Socjologia wychowania, t. I. str. 1—26.

Ziemnowicz: Problemy wychowania współczesnego, str. 17—27.

Rowid: Szkoła twórcza, str. 60—122.

1. Jak ujmuje istotę wychowania każdy z tych czterech autorów?

2. Czem się różni pogląd Danysza na istotę wychowania od poglądu pozostałych autorów, czem tę różnicę można wytłumaczyć?

¹⁾ W praktyce bardzo często zagadnienie programu lub instrukcji wy-bija się na miejsce naczelne, stając się celem samym w sobie i zastępując sobą i dziecko i cele wychowania.

²⁾ Nadzwyczaj wskazaną rzeczą jest założenie notatki, w której umiesz-czać należy spostrzeżenia, uwagi, myśli własne i myśli autorów czytanych.

³⁾ Bliższe wiadomości bibliograficzne o książkach wymienianych w tekście i przypiskach podane są w spisie literatury.

Materiał do rozważań nad celem wychowania:

Danysz: Jak wyżej, str. 134—148.

Znanięcki: Jak wyżej, str. 282—312.

Ziemnowicz: Jak wyżej, str. 28—61.

Rowid: Jak wyżej, str. 123—148.

1. Sformułować cel wychowania zakreślony przez każdego z tych autorów, zwrócić uwagi na pierwiastki wspólne i wykazać różnice.

2. Jak zapatrują się autorzy na możliwość pogodzenia celów wychowania narodowego z celami wychowania państwowego.

3. Zestawić poglądy autorów na cele wychowania z poglądami, jakie wypowiadają ludzie, z którymi się nauczyciel spotyka, bądź to na terenie szkoły, bądź też poza szkołą (wykorzystać w tym celu zebrania rodziców, przy sposobności skierować rozmowę prywatną na te tory, zwrócić uwagę na ujmowanie celu wychowania w literaturze beletrystycznej i t. p.); czem należy tłumaczyć różnorodność zapatrywań?

II. Dziecko, jako przedmiot wychowawczych oddziaływań, poznane być musi z dwu stron: A. fizycznej, B. psychicznej.

A. Materiał do rozważań nad rozwojem fizycznym dziecka (obok literatury podanej w przypisku):

Ziemnowicz: Jak wyżej, str. 118—130.

Sokal: Karta indywidualna dziecka, str. 7—24, 64—79.

Jaros: Rozwój fizyczny dziecka w wieku szkolnym.

W związku z rozwojem fizycznym dziecka w wieku szkolnym zwrócić należy uwagę na następujące zagadnienia: 1) wpływ rodziców na rozwój fizyczny dziecka; zaliczymy tu: a) cechy odziedziczone po przodkach¹⁾, b) poziom kulturalny rodziców; znajomość zasad higieny; c) stan materialny: mieszkanie, odżywianie, odzież²⁾, d) dbałość rodziców o rozwój fizyczny dziecka. 2) Choroby przebyte. Te dwie grupy zagadnień warunkują grupę 3) Rozwój fizyczny dziecka, którego znamionami najłatwiej uchwytne będą: wzrost, waga, objętość klatki piersiowej. Ideałem byłoby poznanie wszystkich tych kwestyj w odniesieniu do wszystkich dzieci. W osiągnięciu tego ideału przeszkadza zazwyczaj: wielka liczba dzieci przypadająca na jednego nauczyciela, mała ilość czasu, zmniejszająca się jeszcze bardziej wskutek zmian w organizacji szkoły (przeniesienia, zmiany wychowawstwa) i brak wprawy w wykonywaniu niezbędnych obserwacji i pomiarów. Zdając sobie sprawę z trudności w osiągnięciu wyników, które nazwalibyśmy idealnymi, nie możemy zrezygnować wogóle z poznania warunków i rozwoju fizycznego

¹⁾ Bliższe wiadomości o dziedziczności: Malinowski: Dziedziczność i zmienność, 1927. Marchlewski: Zarys nauki o dziedziczności, Wilczyński: Podręcznik biologii ogólnej, rozdział o dziedziczności.

²⁾ Sokołowski: Szkoła a głód.

dzieci, powierzonych naszej pieczy. Ograniczymy się więc do rzeczy możliwych do wykonania.

1. Dokonać na kilkorgu dzieciach pomiaru wzrostu, wagi, objętości klatki piersiowej przed i po wydechu, obliczyć dla nich ilorazy rozwoju fizycznego według wskazówek podanych w książce Dąbrowskiego p. t. Nauka o dziecku wyd. II str. 33 (wiersz 7 od dołu) i str. 34. Podobne pomiary powtórzyć co dwa miesiące, z końcem roku szkolnego i po wakacjach. Sporządzić wykres ilustrujący zmianę otrzymanych wyników. Przy obliczaniu ilorazu rozwoju fizycznego skorzystać z tabelki podanej w książce Dąbrowskiego na str. 31.

2. Zestawić szereg dzieci, ułożony według ilorazu rozwoju fizycznego, z szeregiem tych samych dzieci, ułożonym według wskaźnika inteligencji (B i n e t — T e r m a n), obliczyć współczynnik korelacji³⁾.

3. Na podstawie książki Jarosa, Sokala (str. 7—24) i Sokołowskiego (str. 1—63) ustalić w jakim stopniu i w jakim kierunku wpływają warunki fizyczne na rozwój organizmu dziecięcego.

4. Na podstawie dłuższej obserwacji kilkorga dzieci zbadać, czy uda się stwierdzić zależność pomiędzy ogólnymi warunkami rozwojowymi, jakie dziecko posiada w domu, a ogólnym zachowaniem się i postęпами w nauce.

B. Drugą stroną rozwoju dziecka jest jego psychika, pozostająca w ścisłym związku z rozwojem całego organizmu. Poznanie psychiki dziecka, podobnie jak poznanie jego fizycznego rozwoju, jest warunkiem, bez spełnienia którego inteligentne wykonywanie zawodu jest nie do pomyślenia.

M a t e r i a ł do rozważań nad psychiką dziecka:

R o w i d : Psychologia pedagogiczna⁴⁾.

Zbytecznym jest chyba podkreślać, że tylko systematyczne studjum podręcznika, uchwycenie w każdym rozdziale założeń, myśli przewodniej i wniosków, tylko wspólna i uważana wędrówka za myślą autora, zapewnić może powodzenie w pracy. Do przestudjowania podręcznika nie można się ograniczyć. Autor po każdym rozdziale podaje ćwiczenia. Ćwiczenia te są dwojakiego rodzaju: albo chodzi o pogłębienie pewnego zagadnienia przez porównanie zapatrywań na nie u różnych autorów (n. p. str. 250, ćwiczenia 1-e) albo też chodzi o pogłębienie pewnego zagadnienia na drodze obserwacji bezpośredniej lub eksperymentu (n. p. str. 250 ćwiczenie 14, str. 168 ćwic. 4-te lub str. 83 ćwic. 1, 2 i 3). Wszystkie zagadnienia związane z psychiką dziecka są równie ważne i cenne. Trudno jednak wymagać od

³⁾ R o w i d : Psychologia pedagogiczna, str. 202. Zagadnienie korelacji.

⁴⁾ Z obcych podręczników, tłumaczonych na język polski wymienić należy Claparède'a: Psychologia dziecka i pedagogika eksperymentalna, oraz Z i e n k o w s k i e g o : Psychologia dziecięctwa — książka, którą każdy wychowawca poznać winien. — O innych opracowaniach ogólnych, jako przestarzałych lub zbyt szczupłych, nie wspominam.

początkującego nauczyciela, by ze wszystkimi zagadnieniami uporał się praktycznie. Dlatego zalecić należy wybranie kilku zagadnień i poznanie ich praktycznie, zapoznając się z innymi teoretycznie na podstawie podręcznika ew. uzupełniającej lektury. Sprawozdanie z poczynionych doświadczeń, zwłaszcza dłuższych, umieszczone być może w sprawozdaniu, o którym mówi rozporządzenie o egzaminie praktycznym (§ 5 ustęp końcowy).

Szczególnie polecenia godne są następujące ćwiczenia praktyczne¹⁾:

1) badanie nad umiejętnością rozpoznawania i nazywania barw u dzieci w klasie pierwszej z początkiem i z końcem roku szkolnego. Sporządzić zestawienie statystyczne (str. 45 : 5 i 6);

2) analiza samorzutnych rysunków dzieci w wieku 6—14 lat ze stanowiska psychologii strukturalnej (str. 59 : 1);

3) badanie zasobu wyobrażeń dzieci klasy pierwszej, ewentualnie wyższej (str. 59 : 3. 4);

4) badanie warunków i czasu trwania nauki domowej (str. 122 : 1. 2);

5) badanie drogą ankiety (ustnej lub pisemnej) stopnia trudności przedmiotów nauczania (str. 122 : 4);

6) obserwacja życia intelektualnego dziecka (str. 168:3, 4);

7) badanie inteligencji (str. 205 : 2. 3. 5.);

8) badanie zależności pomiędzy inteligencją a zdolnością rysunkową i wrażliwością estetyczną (str. 250 : 5);

9) badanie zainteresowań dzieci (str. 295 : 5).

Na szczególne uwzględnienie zasługują możliwie pełne monografie kilkorga dzieci najbardziej charakterystycznych²⁾. W skład tych monografii wejść winny wyniki badań zaproponowanych wyżej, uzupełnione szczegółami specjalnie ustalonymi dla danych osobników³⁾. Obok studjum podręcznika i samodzielnie przeprowadzonych badań jak najusilniej zalecić należy zapoznanie się z niektórymi kwestjami z zakresu psychologii pedagogicznej na podstawie lektury opracowań monograficznych. Z podanych w podręczniku psychologii w pierwszym rzędzie uwzględnić należałoby:

¹⁾ Wymieniam w porządku, w jakim następują po sobie w podręczniku R o w i d a: Psychologia pedagogiczna.

²⁾ Wzory wolnych charakterystyk, oraz wzory pełniejszych monografii podane są w książce R o w i d a: Psychologia pedagogiczna (str. 297—309) oraz w książce H a m a i d e: Metoda Decroly (str. 144). Wskazaniem jest przed przystąpieniem do zbierania materiału do charakterystyki dziecka ze swej klasy, sporządzić dla ćwiczenia charakterystykę postaci dziecięcej, występującej w jednym z utworów literackich. Wskazówki do zbierania i notowania spostrzeżeń dotyczących sfery fizycznej, bez uwzględnienia której monografia pełną nie będzie, podane są w książce D r a S o k a l a p. t.: Karta indywidualna dziecka, str. 25 i nast.

³⁾ Zaznaczyć należy, że każde badanie, każda ankieta musi być w najdrobniejszych szczegółach obmyślana, a plan działania i tekst pytań uprzednio dokładnie ustalony i zanotowany (patrz: R o w i d: Psychologia pedagogiczna str. 185, technika badania, ust. 2 i 3. Wskazówki tam zawarte dotyczą wszelkiego rodzaju badań).

- 1) samodzielne uczenie się (str. 107 : 5);
- 2) znaczenie psychologii strukturalnej dla zagadnień dydaktycznych (str. 71 : 3);
- 3) uwaga (str. 83 : 4);
- 4) zagadnienie pamięci (str. 107 : :9);
- 5) kłamstwo (porównać poglądy Baumgartenówny i Sullyego str. 13 : 1);
- 6) zabawa dzieci (str. 162 : 4);
- 7) zagadnienie selekcji (str. 205 : 10);
- 8) uczucia moralne u dzieci (str. 250 : 6);
- 9) zagadnienie instynktów (str. 285 : 1);
- 10) znaczenie naśladownictwa (str. 285 : 3);
- 11) koedukacja (str. 285 : 5);
- 12) pojęcie charakteru i jego kształcenie (str. 312 : 2).

Z 3—4 wybranych przez siebie zagadnień dobrzeby było sporządzić zwięzłe notatki sprawozdawcze. Z wykonaniem postawionych sobie zadań spieszyć nie należy. Nie należy też podejmować się wykonania zbyt wielkiej ich ilości. Raczej mniejszą ilość doprowadzić do możliwie ostatnich kwensekwencji.

III. Tereny i ramy pracy wychowawczej omówimy według planu podanego na str. 10 i 11.

A. Oddziaływanie wychowawcze ma miejsce wszędzie: w domu, na ulicy, w środowisku towarzyszy zabaw, w szkole. Na dziecko wpływ wychowawczy wywiera nie tylko matka i ojciec, nie tylko nauczyciel, ale wiele innych czynników oddziałujących w kierunku czasem zgodnym, czasem sprzecznym z celami, jakie sobie wytknęliśmy. Poznać te czynniki, ustalić ich wpływ na dziecko, oto dalsze zadanie, które spełnienia czeka.

M a t e r i a ł do rozważań:

Z n a n i e c k i: Jak wyżej, str. 63—153 (Środowisko wychowawcze, rodzice, otoczenie sąsiedzkie, grupy rówieśników, nauczyciel, szkoła, czynniki wychowania pośredniego);

Z i e m n o w i c z: Jak wyżej, str. 62—78 (szkoła jako organ wychowania);

R o w i d: Szkoła twórcza, str. 102—122.

1. Jak zorganizować życie szkoły, by zająć ona mogła miejsce równe innym czynnikom wychowującym, wyzyskać ich dobre strony dla swoich celów a skutecznie przeciwdziałać wpływom ujemnym.

2. Jak najskuteczniej w danym środowisku można osiągnąć porozumienie ew. współpracę z domem rodzicielskim. Obmyśleć i stopniowo realizować plan zjednywania poszczególnych rodziców dla szkoły (klasy).

B. W przeprowadzonych co dopiero rozważaniach łatwo zauważyć można różnicę, jaka zachodzi pomiędzy poszczególnymi czynnikami wychowania, jeżeli popatrzymy na nie z pewnego punktu widzenia: jednymi łatwiej jest kierować (szkoła,

nauczyciel), innemi trudniej (rodzice, środowisko, towarzysze zabaw i inne). Państwo nowoczesne, chcąc mieć wpływ na wychowanie obywateli, ujęło zarząd wychowania w swoje ręce i tym sposobem szkolnictwo stało się funkcją społeczno-państwową podobnie jak wojsko, skarb, poczta i t. p. Jako funkcja społeczno-państwowa, szkoła a więc i jej ustrój ulega zmianom zależnie do zmian, jakim ulega struktura społeczeństwa i ustrój państwa.

M a t e r i a ł do rozważań nad ustrojem szkolnictwa polskiego¹⁾:

K o n s t y t u c j a R z e c z y p o s p o l i t e j P o l s k i e j, art. 109, 110, 112, 113, 117, 120;

Z i e m n o w i c z : Jak wyżej, str. 236—260;

R a d w a n : Postulaty w sprawie ustroju szkolnictwa w Rzeczypospolitej Polskiej;

J o t e y k o : Jedność szkolnictwa ze stanowiska psychologii i potrzeb społecznych;

S z c z ę s n y : Szkolnictwo średnie, niższe i wyższe Rzeczypospolitej Polskiej;

S z c z ę s n y : Szkolnictwo zawodowe;

H e l l m a n : Szkoły i zakłady dla anormalnych jako kwestja społeczna;

H o l l m a n n : Uniwersytety ludowe i duchowe podstawy demokracji.

1. W jakim kierunku zmierza ewolucja ustroju szkolnictwa od wieku XIX do czasów ostatnich?

2. Jakie argumenty przemawiają za t. zw. szkołą jednolitą a jakie przeciw, ze stanowiska a) psychologicznego, b) ekonomicznego, c) społecznego i d) politycznego?

3. O ile zasady demokracji zostały już zrealizowane w ustroju szkolnictwa polskiego.

C. Znajomość najważniejszych przepisów administracyjnych obejmie: podstawowe wiadomości z zakresu prawa, objęte programem nauki o Polsce współczesnej w seminarjum (władza ustawodawcza a wykonawcza, ustawa a rozporządzenie, prawo publiczne a prywatne, Dziennik ustaw, Monitor a Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P. i Dz. Urz. Kuratorjum), umiejętność posługiwania się skorowidzem, umiejętność gramatycznej interpretacji przepisów oraz umiejętność skonkretyzowana przepisu na podstawie faktu. Dalej wymienić należy znajomość: kompetencyj Ministerstwa W. R. i O. P. i Kuratorów (bardzo ogólnie), kompetencyj inspektorów szkolnych, rad szkolnych powiatowych i miejscowych (dozorów szkolnych), kierowników szkół, rad pedagogicznych, praw i obowiązków nauczyciela tym-

¹⁾ Ustrój szkolnictwa zagranicą: Grzegorzewska: Metody i zakres powszechnego nauczania w Belgji. Hellman: Ustrój szkolnictwa W Anglji. Sandiford: Szkolnictwo angielskie.

czasowego i stałego, prowadzenia kancelarii szkolnej oraz przepisów, dotyczących organizacji nauki; pożądaną jest również ogólna znajomość przepisów o postępowaniu administracyjnym i dyscyplinarnym.

M a t e r j a ł y: T y n e l s k i: Praktyka szkolna.

D. Specjalną grupę przepisów stanowią programy nauki. Normują one zakres i plan nauczania poszczególnych przedmiotów, podają ważniejsze wskazówki dotyczące celów, jakie nauczanie danego przedmiotu ma osiągnąć, oraz metody nauczania, przy zastosowaniu których te cele osiągamy. W ten sposób studjum programu każdego przedmiotu odbywać się musi z trzech punktów widzenia: 1) ze względu na cel, jaki ma być przez nauczanie danego przedmiotu osiągnięty, 2) ze względu na jakość i ilość materiału, który ma być przedmiotem nauczania, 3) ze względu na sposób, w jaki materiał przepisany programem ma być wykorzystany, by cel zamierzony został w całości osiągnięty. Najistotniejszym jest punkt widzenia pod 1) — cel; dwa następne to tylko środki, do osiągnięcia tego celu. Dlatego też studjując program, główny nacisk położyć należy na przemyślenie poszczególnych punktów programu, właśnie ze względu na cel.

Po przestudjowaniu w ten sposób programu dodatkowo zorientować się należy: 1) co do rozległości materiału z poszczególnych przedmiotów, przepisanego dla pełnej 7-klasowej szkoły; 2) co do ewentualnej redukcji materiału z poszczególnych przedmiotów w szkołach niżej zorganizowanych, 3) co do materiału przepisanego z poszczególnych przedmiotów na poszczególne oddziały i roczniki szkół pod 1) i 2).

M a t e r j a ł d o r o z w a ż a ń:

P r o g r a m n a u k i w s z k o ł a c h p o w s z e c h n y c h 7 - k l a s o w y c h.

Obok programu nauki gruntownie przestudjować należy „Przepisy higieniczne szczegółowe dla szkół powszechnych“¹⁾. Znajdujemy tam zwięzłe ujęte, bardzo życiowe wskazówki, których znajomości i stosowania w praktyce żąda program egzaminu praktycznego (§ 10). Na końcu tych przepisów podana jest biblijografia opracowań, rozwijających zasady podane w przepisach. Dla naszych celów szczególnie nadają się dwa opracowania: S t. K o p e z y ń s k i: Zasady higieny szkolnej (Arct) i W e r n i c: Zasadnicze postulaty higieny szkolnej (Wende)²⁾.

IV. Działalność wychowawcza, jak wnioskować można z naszych dotychczasowych rozważań, jest różnorodna, chociaż łatwo zauważyć możemy pewną wewnętrzną spistość. O spistości tej decyduje cel, do którego zmierzamy

¹⁾ Program nauki w szkołach powszechnych 7-klasowych. Ogólne wskazówki metodyczne. Wychowanie fizyczne, Wyd. III. 1924. Str. 18 i nast.

²⁾ Wymienić tu należy książeczkę S o k a l a: Karta indywidualna, str. 142 i nast. oraz T y n e l s k i: Praktyka szkolna str. 73 i nast.

i materiał, który wychowujemy. Różnorodne są tylko środki, którymi się posługujemy. Ze względu na środki rozpatrzmy oddziaływanie wychowawcze z trzech punktów widzenia: 1) oddziaływanie wychowawcze przez nauczanie i uczenie się, 2) przez prowadzenie i 3) wychowanie fizyczne. Podział jednak ten, podobnie jak każdy inny, utrzymać się nie da w praktyce na terenie szkoły. Jedynie na drodze abstrakcji możemy wyodrębnić te trzy, a może i więcej rodzajów działalności. W rzeczywistości każde posunięcie w jednej dziedzinie pociąga za sobą konsekwencje i w tej i w innych dziedzinach. Jeżeli weźmiemy pod uwagę złożoność psychiki dziecięcej, którą zdołaliśmy już z grubsza poznać, jeżeli uwzględnimy czynniki wychowania niezależnie od nauczyciela, a często mu nieznane, łatwo przyjdzie nam stwierdzić, jak skomplikowaną jest działalność wychowawcy, jak wielkiej od niego wymagać musimy znajomości zawodu, rozważli i taktu.

Przy rozważaniu zagadnień związanych z postępowaniem pedagogicznym mamy prawo żądać szczególnej ostrożności, uwagi i dużego nakładu wysiłku umysłowego.

a. Zaczniemy od bardziej pełnych systemów ze względu na to, że na nich najłatwiej można będzie prześledzić całą konstrukcję pedagogiczną, zespolenie celów, założeń i środków.

M a t e r i a ł do rozważań:

Z i e m n o w i c z; jak wyżej, str. 79—235;

R o w i d: Szkoła twórcza³⁾.

1) Na podstawie tych dwóch opracowań ustalić należy związek, jaki zachodzi pomiędzy zdobyczami na polu psychologii i socjologii a współczesnymi systemami pedagogicznymi, jak również pomiędzy panującymi w danej epoce pojęciami i przekonaniem a systemem edukacji i szkolnictwa.

2) Wskazać na podstawie lektury obu autorów, na jakich przesłankach opierają się najbardziej znane systemy (daltoński i Decroly'ego), jakie cele zakładają sobie i jaką drogą zmierzają do ich zrealizowania.

3) Ustalić, którzy polscy myśliciele brali udział w tworzeniu ideowych podstaw szkoły nowoczesnej.

4) Prześledzić i ustalić, o ile cele, założenia i metody poruszonych wyżej systemów znalazły swój wyraz w obowiązujących w szkolnictwie polskim programach i wskazaniach dydaktycznych.

b. Umieściliśmy nauczanie na pierwszym miejscu ze względu na to, że większą część czasu, jaki nauczyciel spędza z dziećmi, zajmuje właśnie czynność „nauczania”, jak już wi-

³⁾ Opracowania szczegółowe. J o t e y k o: Postulaty szkoły twórczej na prawach struktur psychicznych, K e r s c h e n s t e i n e r: Pojęcie szkoły pracy. R o w i d: System daltoński w szkole powszechnej. P a r k h u r s t: Wykształcenie według planu daltońskiego. T a u b e n s z l a g: System daltoński (analiza). A. H a m a i d e: Metoda Decroly.

dzieliśmy, różnie w różnych czasach i systemach pojmowana. Część zagadnień związanych z nauczaniem poznaliśmy poprzednio, obecnie poznamy pozostałe.

M a t e r i a ł do rozważań:

Uwagi do programu nauki poszczególnych przedmiotów i ogólne wskazówki metodyczne;

J e l e Ń s k a: Metodyka pierwszych lat nauczania;

Podręczniki metodyki poszczególnych przedmiotów¹⁾.

1) Stwierdzić na podstawie własnej praktyki, w jakich wypadkach i z jakich powodów czynimy odstępstwa od wskazanych zasad postępowania ze szkodą dla celu, który mamy osiągnąć.

2) Śledząc uważnie własne postępowanie pedagogiczne, zbadać możliwości usunięcia momentów niezgodnych ze wskazaniami dydaktyki lub z naszymi wiadomościami z psychologii dziecka.

3) W prowadzonych przez siebie konspektach (planach) lekcyj zaznaczyć momenty, których przeprowadzenie okazało się szczególnie trudne, zbadać przyczyny trudności i ewentualne sposoby ich pokonania.

4) Które pomoce naukowe okazują się szczególnie pomocne, (oddział i przedmiot) a bez których nauka byłaby niemożliwą; wyjaśnić.

5) Które momenty w nauczaniu wymagają pomocy naukowych rzadziej spotykanych, czy istnieje możliwość sporządzenia tych pomocy we własnym zakresie.

6) Przemyśleć gruntownie, o ile samodzielna lektura dzieci przyczynić się może do pogłębienia i utrwalenia wiadomości podawanych przez nauczyciela, jak należy i jak można zorganizować czytelnictwo dzieci, by zaprawić je do samodzielnego korzystania z książki przez czas nauki szkolnej i po ukończeniu szkoły¹⁾.

c. Obok nauczania i przez nauczanie na terenie szkoły odbywa się t. zw. prowadzenie dzieci, czyli to wszystko, co nie

¹⁾ Zapoznać się należy z metodyką nauczania przedmiotu przez siebie wykładanego.

S z o b e r: Zasady nauczania języka polskiego. Klemensiewicz: Dydaktyka nauki o języku ojczystym. Klemensiewicz, Majewiczówna, Lehr-Splawiński: Gramatyka polska w szkole powszechnej. Pohoska: Dydaktyka historii. Niemcówna: Dydaktyka geografii. Mścisz: Zarys metodyki geogr. Męczkowska-Rychterówna: Metodyka przyrodoznawstwa. Policht, Leńczuk: Podręcznik do nauczania rysunków. Maszyński: Początki śpiewu. Baranowska-Borowa i Wierzbinińska: Metodyka nauczania śpiewu w szkołach ogólnokształcących. Sikorski: Gimnastyka. Germanówna: Ćwiczenia cielesne w szkole powszechnej. Wojnarowicz: Nauczanie robót z drewna. Rudzińska: Roboty kobiece w szkole powszechnej.

tyle wzbogaca zasób wiadomości, ile wpływa na ogólną sprawność życiową, kształci i rozwija poszczególne cechy osobowości. Zagadnienia te są specjalnie trudne i wymagają dużej dozy wytrwałości, aby je przestudjować i przemyśleć, a jeszcze więcej umiejętności taktu i intuicji, by ustaloną drogą kroczyć, realizując w praktyce przyjęte zasady.

M a t e r i a ł d o r o z w a ń :

R o w i d: Psych. ped. str. 81, 99, 138, 150, 165, 204, 217, 220, 230, 239, 279.

D a n y s z: O wychowaniu, str. 141—260, 290—336;

K o r c z a k: Jak kochać dzieci (całość)¹⁾.

Ś l i w i ń s k i: Oddziaływanie wychowawcze na młodzież w wieku szkolnym: str. 1—87.

1) Porównać poglądy na sprawę t. zw. prowadzenia u Danysza i Korczaka; czem się tłumaczy ta różnica?

2) Czytając książkę Korczaka, ustalić, które momenty przez niego poruczone mają pełne zastosowanie w praktyce szkolnej.

3) Ustalić, czy poglądy Korczaka na psychikę dziecka i metody postępowania zgodne są z zdaniem psychologii pedagogicznej.

4) W ciągu praktyki szkolnej obserwować zdarzenia pedagogiczne: czynności dziecka — reakcję ze strony wychowawcy, lub czynność (zarządzenie) wychowawcy — reakcję ze strony dziecka. Zanalizować w pierwszym wypadku: pobudki, jakie kierowały dzieckiem, formę, w jaką przyoblekło czyn (wystąpienie, odezwanie się); reakcję ze strony nauczyciela: czy dobrze zrozumiał, o co dziecku chodziło, czy obiektywnie ocenił sytuację, czy słuszną była reakcja, czy uznana będzie przez dziecko za sprawiedliwą, czy skutek zamierzony odniesie; w drugim wypadku: czy czynność wychowawcy (zarządzenie, wystąpienie) była potrzebną, czy wykonując ją, liczył się z psychiką dziecka, czy starał się, by go zrozumiało, czy nadal czynności swej formę właściwą (głos, gest), czy przewidział konsekwencje (znów słuszne ze stanowiska psychologii i pedagogiki) na wypadek, gdyby czynność jego skutku zamierzonego nie osiągnęła; jak dziecko zareagowało, czemu właśnie w ten sposób. Zanotować ciekawsze spostrzeżenia.

5) Zaobserwować dodatni wpływ na dzieci wywierany

¹⁾ Szydelski: Religja a wychowanie i szkoła. Przanowski, Szczawińska. Wójcik: Samorząd w szkole powszechnej. Przykłady realizacji. Saxby: Kształcenie postępowania. Bornsteinowa: Jak urządzić bibliotekę szkolną. Dąbrowski: Spółdzielnie uczniowskie. Jaworska: O urządzaniu obchodów szkolnych. Komarnicki: Teatr szkolny. Korczak: O gazetce szkolnej. H. Orsza: Zadania biblioteki szkolnej". W książeczce tej podana jest bibliografia książek o urządzaniu bibliotek i czytelnictwie.

1661/47

przez dobrze zorganizowane czytelnictwo pozalekcyjne; w czym się przejawiają skutki tego wpływu? ¹⁾

6) Ułożyć plan pracy wychowawczej na terenie klasy (szkoły) na najbliższe 2 lata. W tym celu zdać sobie sprawę z cech, które mają być specjalnie rozwijane w danym wieku, z cech ujemnych, które należy zwalczać, wreszcie ustalić metody postępowania, odpowiadające naszym zamierzeniom ²⁾.

d. Potrzeba i skuteczność wychowania fizycznego nie ulega dziś wątpliwości. Zrozumienie roli, jaką odgrywa rozwój fizyczny dziecka w dziele wychowania duchowego, jest dziś powszechnem. Mniej powszechną jest umiejętność pokierowania rozwojem fizycznym. Parę godzin gimnastyki tygodniowo (często obracane na naukę innych „ważniejszych“ przedmiotów), „Bawimy się w konopie“ na pauzie nie może wyczerpać sprawy wychowania fizycznego.

Zwrócimy uwagę na ważniejsze momenty: a) odżywianie i odzież, b) higiena mieszkania, c) ćwiczenia,

a) Sprawę odżywiania w zasadzie załatwia dom rodzicielski, że nie zawsze skutecznie, o tem mieliśmy się sposobność przekonać przy omawianiu fizycznego rozwoju dziecka (Sokołowski, Jaros). Przejść do porządku nad tą sprawą jednak nauczyciel nie może.

M a t e r i a ł do rozważań: S o k o ł o w s k i, jak wyżej; str. 67 i nast. ³⁾.

1) Rodzice, których stan materialny nie stoi na przeszkodzie racjonalnemu żywieniu i ubieraniu dziecka, nie żywią racjonalnie i nieracjonalnie ubierają przez nieświadomość lub niedbalstwo: zwrócić (taktownie) uwagę ogólnie, w wypadkach trudniejszych osobiście w formie rady i t. d.

2) Rodzice nie mogą ze względów materialnych dziecka nakarmić i odziać: wszczać akcję na terenie gminy lub komitetu rodzicielskiego.

b) Higiena mieszkania nie jest ani mniej ważną ani mniej trudną, zwłaszcza w miejscowościach mniej kulturalnych i uboższych. W odniesieniu do lokalu szkolnego poruszyliśmy tę sprawę omawiając „Tereny i ramy pracy wychowawczej“. Tu tylko zaleciłoby można jak najpilniejsze przestrzeganie zasad higieny w szkole w stosunku do dzieci i do budynku, torując w ten sposób drogi postępowi higieny w starsze społeczeństwo.

c) Ćwiczenia fizyczne stanowią trzeci dział.

¹⁾ Wskazaniem jest zapoznanie się z wyd. przez Ministerstwo W. R. i O. P.: „Spisem książek do czytania dla dzieci i młodzieży“. Spis ten podaje nie tylko pełne dane bibliograficzne o ocenionych przez Komisję ministerjalną książkach ale i treść książki i samą ocenę (skład gł. Książnica Atlas, Warszawa).

²⁾ Pomocną tu będzie książeczka Śliwińskiego. O przeobrażeniach, jakim podlegać może specjalnie instynkt, mówi Bovet: „instynkt waliki“ rozdz. VI, VII i VIII.

³⁾ Bardziej szczegółowe materiały znaleźć można w czasopiśmie: *Opieka nad dzieckiem*. Warszawa.

Materiał do rozważań:

W. O s m ó l s k i: Zaniedbane drogi wychowawcze ¹⁾;

Program nauki w szkołach powsz. 7 kl. Wychowanie fizyczne str. 13;

Germanówna: Ćwiczenia cielesne, część I i II;

Wychowanie fizyczne, czasopismo, Poznań.

1) Informować się, czy wszystkie dzieci jadły śniadanie przed przyjściem do szkoły rano. Stwierdzać, czy zmiany popołudniowe otrzymują dostateczny posiłek przed wyjściem do szkoły.

2) Wszcząć akcję na terenie szkoły, a potem poza szkołą w sprawie dożywiania dzieci (Ministerstwo prowadzenie takiej akcji gorąco zaleca).

3) Stale kontrolować, czy klasa jest należycie wietrzona, czy sprzątanie odbywa się przy otwartych oknach, czy podwórze i ustęp utrzymany jest w należyтым stanie, czy stosowane są inne wskazania zawarte w „Przepisach higienicznych“.

4) Baczyć czy dzieci są czyste i uczesane, czy myją zęby, czy ubranie i obuwie jest oczyszczone, czy nie występują objawy chorobowe.

5) Zanalizować wartość pedagogiczną poszczególnych gier ruchowych stosowanych w szkole.

6) Uwzględniając warunki miejscowe obmyślić plan doskonalenia pracy nad wychowaniem fizycznym dzieci na terenie swojej klasy, szkoły (sporty).

Praca pozaszkolna nauczyciela jest ważnym czynnikiem działającym w kierunku, który nas w tej chwili interesuje. Przez działalność oświatowo-kulturalną, a także gospodarczą kontynuuje nauczyciel swą pracę (względnie pracę swych poprzedników), prowadzoną na terenie szkoły; temsamem wzmaga jej wpływ i trwałość; nie traci kontaktu z młodzieżą, która szkołę ukończyła; nawiązuje stosunki ze starszym społeczeństwem. Praca ta jest jednak trudna i absorbuje wiele czasu. Nauczycielowi, szczególnie usilnie pracującemu nad sobą w pierwszych latach praktyki, radzioby należało zapoznać się raczej z terenem i metodami pracy prowadzonej przez innych, rzeczy te przemyśleć, a do czynnej pracy pozaszkolnej przystąpić po ustaleniu się w zawodzie.

Dosięgliśmy końca naszych rozważań. Staraliśmy się zorientować początkującego nauczyciela w zagadnieniach życia szkolnego z innego nieco punktu widzenia niż to czyni seminarjum, z punktu widzenia praktycznego. Podając literaturę wybraliśmy rzeczy dostępnejsze, ograniczając przytem ich liczbę. Po opanowaniu podanego materiału, po dokładnem, sumiennem i gruntownem przemyśleniu — na co stale kładliśmy nacisk —

¹⁾ Ze starszych opracowań: K a z. S o s n o w s k i: „Szkoła a zdrowie“.

można i należy przystąpić do dalszej lektury¹⁾, do zapoznania się z dalszemi zdobyczami nauk pedagogicznych, wpraw jednak położyć trzeba w ciągu 2—3 lat trwale podwaliny, inaczej lektura tworzy balast, chaos wiadomości niepowiązanych, nie dających żadnej korzyści ani ich posiadaczowi ani szkole.

Do systematycznego przestudjowania poruszonych poprzednio zagadnień przystąpić może i winien także nauczyciel, mający za sobą nawet dłuższą praktykę. Tak pomyślana rewizja nawyków, nabytych w trakcie pracy zawodowej, niejednego uchroni od skostnienia w rutynie, nie jednemu pozwoli rozszerzyć swój światopogląd w zakresie spraw pedagogicznych, każdemu zaś nasunie wiele myśli nowych, pobudzi do twórczego ustosunkowania się do własnej pracy.

Nie jedno poruszone w tem opracowaniu zagadnienie stać się powinno tematem gruntownych referatów i dyskusyj na zebraniach nauczycielskich, szczególnie zaś konferencji rejonowych, które w ten sposób wzbogacą i urozmaicą swój program.

LITERATURA.

(gwiazdką oznaczone są opracowania nie wymienione w tekście, — w nawiasach cena).

Baranowska-Borowa i Wierzbicka: Metodyka nauczania śpiewu w szkole ogólnokształcącej. Warszawa (3.—).²⁾

Bornsteinowa J.: Jak urządzić bibliotekę szkolną i domową. Warszawa. (1.50);

Baumgarten Fr.: Kłamstwo dzieci i młodzieży. Warszawa 1927 (4.—);

Bovet P.: Instynkt walki. Warszawa 1929 (6.—);

* *Claparède*: Szkoła na miarę. Warszawa 1929 (1.80);

„ Poradnictwo zawodowe. Warszawa 1925 (1.—);

„ Psychologja dziecka i pedagogika eksperymentalna. Wyd. II. Warszawa 1927 (8.50);

Danysz A.: O wychowaniu. Wyd. II. Warszawa 1925 (10.—);

* *Dawid Wl.*: Inteligencja, wola i zdolność do pracy. Wyd. III. Warszawa 1927 (12.—);

¹⁾ Wykaz najbardziej wartościowych i dostępnych opracowań podajemy w spisie literatury.

Tam też wymieniamy czasopisma pedagogiczne, z którymi nauczyciel powinien zostawać w kontakcie i informować się z nich o bieżących zagadnieniach pedagogicznych. Zorganizowanie i prowadzenie czytelnicy czasopism winno stać się jednym z głównych zadań miejscowych zrzeszeń nauczycielskich. Czasopisma oznaczone ** w spisie literatury w komplecie znaleźć się winny w każdej nauczycielskiej bibliotece gminnej i w każdej wyżej zorganizowanej szkole powszechnej, jak również w bibliotekach zrzeszeń nauczycielskich. Pamiętać należy, że od masowego zaprenumerowania tych czasopism zależy i niższa cena i większa objętość poszczególnych numerów.

²⁾ Zamówienia kierować należy do najbliższej księgarni podając: autora, tytuł, ew. wydanie i ilość zamawianych egz.

- „ O duszy nauczycielstwa. Warszawa 1927 (1.—);
Dąbrowski: Spółdzielnie uczniowskie. Warszawa 1925 (1.—);
- * *Dewey J.* (czytaj *Diuej*): Szkoła a społeczeństwo. Warsz. Wyd. II w przyg.;
 „ Szkoła a dziecko. Warsz. 1929 (2.—);
- * *Falski M.*: Wskazówki metodyczne do elementarza powiatkowego. Warsz. 1929 (1.60);
- * *Foerster F. W.*: Szkoła i charakter. Lwów 1928 (12.80);
Germanówna: Ćwiczenia cielesne, 2 części (3.60+2.—);
- * *Gebert B.*: Jak uczyć historii w szkole powszechnej. Wyd. II Warsz. (0.80);
- * *Green G.* (czyt. *Grin*): Psychoanaliza w szkole. Warsz. 1928 (8.—);
Grzegorzewska M.: Metody i zakres powszechnego nauczania w Belgji. Warszawa (1.40);
- Hamaide A.* (czyt. *Améd*): Metoda Decroly. Warsz. 1923 (5.—);
Hellman: Ustrój szkolnictwa w Anglii. Warsz. (2.—);
Hollmann A. H.: Uniwersytet ludowy i duchowe podstawy demokracji Warsz. 1924 (3.—);
- Jaros F.*: Rozwój fizyczny dziecka w wieku szkolnym. Kraków (1.50);
Jaworska J.: O urządzaniu obchodów i przedstawień szkolnych. Poznań 1922 (0.50);
- Jeleńska L.*: Metodyka pierwszych lat nauczania. Wyd. III. Warsz. (5.50);
Joteyko J.: Postulaty szkoły twórczej na prawach struktur psychicznych. Warsz. 1927 (1.50);
- „ Jedność szkolnictwa ze stanowiska psychologii i potrzeb społecznych. Polskie Arch. Psych. Warsz. 1926.
- * *Karpowicz St.*: Wybór pism. Warsz. 1929 (10.—);
Kerschensteiner G.: Pojęcie szkoły pracy. Warsz. (4.80);
Klemensiewicz Z.: Dydaktyka nauki o języku ojczystym. Warsz. 1929 (5.40);
Kisielewska S.: Jak wprowadzałam samorząd w szkole. Nasza Księg. (0.40);
Klemensiewicz Z., Majewiczówna M., Lehr-Splawiński T.: Gramatyka polska w szkole powszechnej. Wyd. II. Lwów 1928 (9.—);
- Komarnicki L.*: Teatr szkolny. Warsz. (5.50);
Kopczyński St.: Zasady higieny szkolnej. Warsz. 1924 (3.70);
Korczak J.: Jak kochać dzieci? 3 t. Warsz. (6.—);
- „ O gazetce szkolnej. Warsz. Nasza księg. (0.50);
- * *Kot St.*: Historia wychowania. Warsz. Wyd. II w przygot.;
 „ Źródła do historii wychowania. Cz. I. Warsz. 1930 (18.—);
- * *Malinowski E.*: Dziedziczność i zmienność. Lwów (13.—);
Maszyński P.: Początki śpiewu. Wyd. III Warsz. (5.—);
Męczkowska T. i Rychterówna S.: Metodyka przyrodznawstwa. Wyd. III. Warsz. 1923 (2.—);
- Mścisz M.*: Zarys metodyki geografji. Warsz. 1928 (8.—);
- * *Nawroczyński B.*: Uczeń i klasa. Warsz. 1923 (6.60);
Niemcówna St.: Dydaktyka geografji. Warsz. 1929 (9.60);
Orsza H.: Zadania biblioteki szkolnej. Warsz. 1927 (1.—);
Parkhurst W. (czyt. *Parkhörst*): Wykształcenie według planu daltońskiego. Warsz. 1928 (6.80);
- * *Piaget J.* (czyt. *Piażé*): Mowa i myślenie dziecka. Warsz. 1929;
Pohoska H.: Dydaktyka historii. Warsz. 1928 (10.—);
Policht H. — Leńczyk G.: Podręcznik do nauczania rysunków. Wyd. III. Kraków 1928 (6.80);

- Przanowski Wl — Szczawińska M. — Wójcik J.*: Samorząd w szkole powszechnej. Warsz 1928 (7.50);
- Radwan W.*: Postulaty w sprawie ustroju szkolnictwa w Rzplitej Polskiej. Warsz. 1926 (4.50);
- Rowid H.*: Szkoła twórcza. Wyd. II. Kraków 1929 (10.—);
- „ Psychologja pedagogiczna. Kraków 1929 (9.50);
- „ System daltoński w szkole powszechnej. Wyd. II. Warszawa 1929 (4.80);
- rudzińska M.*: Roboty kobiece w szkole powszechnej. Wyd. II. Lwów (4.40);
- * *Rusk R.* (czyt. Resk): Pedagogika eksperymentalna. Warsz. 1926 (9.60);
- Sandiford T.*: Szkolnictwo angielskie. Warsz. 1927 (9.50);
- Saxby T. G.* (czyt. Saksby): Kształcenie postępowania. Warsz. 1928 (7.60);
- Sikorski W.*: Gimnastyka. Lwów 1927 (3.20);
- Sokal*: Karta indywidualna dziecka. Lublin 1927 (3.50);
- Sokołowski*: Szkoła a głód. Warsz. 1919 (1.—);
- Sosnowski*: Szkoła a zdrowie. (2.60);
- Sully J.*: Dusza dziecka. Wyd. III. Warsz. 1926 (8.—);
- Szczęсны*: Szkolnictwo średnie, niższe i wyższe Rzplitej Polskiej. Warszawa (2.—);
- „ Szkolnictwo zawodowe. Warsz. 1926 (3.—);
- Szober St.*: Zasady nauczania języka polskiego w zakresie szkoły powszechnej i gimnazjum niższego. Wyd. II. Warsz. (2.80);
- * *Szuman Stefan*: Sztuka dziecka. Warsz. 1927 (10.—);
- Szydelski Ks.*: Religja a wychowanie i szkoła. (wyczerpane);
- Śliwiński F.*: Oddziaływanie wychowawcze na młodzież w wieku szkolnym. Łódź 1927 (2.—);
- Taubenszlag*: System daltoński. Kraków 1929 (1.50);
- Tynelski St.*: Praktyka szkolna. Warsz. 1929 (6.—);
- Wileczyński J.*: Podręcznik biologji ogólnej. Warsz. 1928 (7.50);
- Wojnarowicz F.*: Nauczanie robót z drewna. Warsz. 1928 (7.—);
- Ziemnowicz W.*: Problemy wychowania współczesnego. Wyd. II. Warsz. 1929 (9.—);
- Zienkowski W.*: Psychologja dziecięctwa. Warsz. 1928 (12.—);
- Znanięcki F.*: Socjologja wychowania t. I. Warsz. 1928 (9.—);
- * *Czasopisma*:¹⁾
- ** „*Rocznik Pedagogiczny*“: T. I — 1921. zł 12.50; T. II — 1924. zł 20.—; T. III — 1925. zł 28.—. Adres: Warsz. Nowy Świat 59. Książnica Atlas;
- „*Muzeum*“: kwartalnik, rocznie zł 12.—. Adres jak wyżej;
- „*Chowanna*“: kwartalnik, półrocznie zł 9.—. Adres: Kraków, ul. Wiślna 3. Księgarnia Jagiellońska;
- „*Kwartalnik Pedagogiczny*“: Warsz. Senatorska 14, rocznie zł 10.—;
- ** „*Oświata i Wychowanie*“: dwumiesięcznik, rocznie zł 6.—, prenumerata: Książnica Atlas. Warszawa;
- „*Miesięcznik Pedagogiczny*“: rocznie zł 9.60; Cieszyn, ul. Świeżego 7, P. K. O. 180.954;
- ** „*Ruch Pedagogiczny*“: miesięcznik, rocznie zł 8.— Kraków, Rynek Gł. 29 II. p. P. K. O. Nr. 141.521;
- ** „*Praca Szkolna*“: dodatek do „*Głosu Naucz.*“: Warsz., Marszałkowska 123;

1) Podajemy adresy administracyj, dokąd należy kierować zamówienia.

- „Pedagogjum“: miesięcznik, rocznie zł 7.—, Kraków, Straszewskiego 22
II. p. P. K. O. Nr. 406.610;
- „Życie szkolne“: miesięcznik, rocznie zł 9.50. Włocławek. P. K. O. Nr. 62112;
- „Przyjaciel Szkoły“: dwutygodnik, rocznie zł 18.— Poznań, ul. Różana 4a,
P. K. O. Nr. 202.290;
- ** „Polska Oświata Pozaszkolna“: rocznie zł 8.—. Warsz., ul. Ś-to Krzyska 30;
- „Polskie Archiwum Psychologii“: Warszawa, nie wychodzi;
- „Szkoła Specjalna“: Warszawa I, Warsz., ul. Ś-to Krzyska 30;
- ** „Wychowanie Fizyczne“: Poznań, Park Wilsona; rocznie zł 3.—;
- „Szkoła Powszechna“: nie wychodzi; roczniki za lata ubiegłe; adres jak
„Ośw. i Wychowanie“.

D O D A T E K.

R O Z P O R Z A D Z E N I E ¹⁾

Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. — o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych.

O kwalifikacjach zawodowych do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych.

Art. 7. Kwalifikacje zawodowe do ustalenia w publicznych szkołach powszechnych posiada nauczyciel publicznej szkoły powszechnej, który uzyska świadectwo zdania praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych na podstawie przepisów, określonych przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Stali nauczyciele państwowych szkół średnich ogólnokształcących, seminarjów nauczycielskich i szkół zawodowych, którzy posiadają kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych w myśl postanowień art. 3 rozporządzenia niniejszego, przy przeniesieniu do publicznych szkół powszechnych nie są obowiązani do zdawania praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych.

Art. 8. Do praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych może przystąpić nauczyciel publicznej szkoły powszechnej, który wykaże się conajmniej dwuletnią nieprzerwaną pracą nauczycielską w wymiarze nie mniejszym niż 14 godzin tygodniowo, odbytą w publicznej szkole powszechnej po uzyskaniu kwalifikacyj zawodowych do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych.

Za pracę nauczycielską, uprawniającą nauczyciela publicznej szkoły powszechnej do przystąpienia do praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub władza przez niego oznaczona może uznać pracę w szkole innej, niż publiczna szkoła powszechna, przy zachowaniu jednak warunków pracy podanych w ust. 1 artykułu niniejszego.

Art. 9. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych winien być organizowany w miarę możliwości w tej szkole powszechnej, w której dany nauczyciel jest zatrudniony.

Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych można zdawać dwa razy. W wyjątkowych wypadkach Minister Wyznań

¹⁾ Ogłoszone w Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258.

Religijnych i Oświecenia Publicznego może zezwolić poszczególnym nauczycielom na zdawanie tego egzaminu po raz trzeci.

Art. 10. Jeżeli nauczyciel publicznej szkoły powszechnej nie zda praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych przed upływem pięciu lat pracy nauczycielskiej w publicznych szkołach powszechnych po uzyskaniu kwalifikacji zawodowych do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych, winien być z nim rozwiązany stosunek służbowy.

Władza szkolna II instancji może w poszczególnych wypadkach odroczyć ostateczny termin praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych, jednak nie dłużej niż na rok.

Art. 11. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych traci ważność, o ile osoba, która zdała ten egzamin, nie pracuje 10 lat z rządu w szkole lub w administracji szkolnej.

Postanowienie to niema zastosowania do tych nauczycieli, którym Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przywrócił prawa nauczycieli stałych na mocy przepisów o stosunkach służbowych nauczycieli.

Art. 12. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może w wyjątkowych wypadkach zwalniać nauczycieli publicznych szkół powszechnych, posiadających kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych, od obowiązku złożenia praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych, o ile praca ich w szkole powszechnej zostanie uznana za wybitną.

Art. 13. Kwalifikacje zawodowe do ustalenia nauczycieli religji w publicznych szkołach powszechnych określi Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z właściwą władzą duchowną.

Postanowienia przejściowe.

Art. 24. Przy ustalaniu terminu, od którego nauczyciel publicznej szkoły powszechnej ma prawo zgłosić się do praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznej szkoły powszechnej (art. 8), lub terminu, do którego nauczyciel obowiązany jest złożyć ten egzamin (art. 10), uwzględnić się przy zastosowaniu warunków, określonych rozporządzeniem niniejszem, pracę nauczycielską, odbytą przed wejściem w życie rozporządzenia niniejszego.

Dla nauczycieli czynnych w publicznych szkołach powszechnych w dniu wejścia w życie rozporządzenia niniejszego i posiadających odbytą przed dniem wejścia w życie rozporządzenia niniejszego co najmniej trzyletnią nieprzerwaną pracę nauczycielską po uzyskaniu kwalifikacji zawodowych do nauczania i zobowiązanych w myśl postanowień rozporządzenia niniejszego do złożenia praktycznego egzaminu na nauczyciela publicznych szkół powszechnych — termin ostateczny zdania tego egzaminu, przewidziany w art. 10, odracza się do dnia 31 sierpnia 1932 r.

Postanowienia końcowe.

Art. 25. Przez kwalifikacje nauczycieli szkół powszechnych rozumie się w rozporządzeniu niniejszem także kwalifikacje nauczycieli szkół powszechnych o szczególnym charakterze organizacyjnym, t. j. szkół ćwiczeń i preparand nauczycielskich.

Przez nauczycieli należy rozumieć w rozporządzeniu niniejszem także i nauczycielki.

ZARZĄDZENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 14 grudnia 1928 r.

zawierające przepisy o praktycznym egzaminie na nauczyciela publicznych szkół powszechnych.

Na podstawie art. 7 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 roku (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512, Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 4, poz. 67) o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych ogłaszam następujące przepisy o praktycznym egzaminie na nauczyciela publicznych szkół powszechnych (Regulamin egzaminu).

I. Charakter egzaminu.

§ 1. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych odbywa się przed Państwową Komisją Egzaminacyjną:

a) w miarę możliwości w tej szkole powszechnej, w której dany nauczyciel jest zatrudniony,

b) w wypadkach, gdy prezes Komisji Egzaminacyjnej z uzasadnionych powodów uzna sposób egzaminu, wymieniony pod a) za niemożliwy, w innej szkole powszechnej, względnie szkole ćwiczeń (przy zakładzie kształcenia nauczycieli), wyznaczonej przez prezesa Komisji; w tym wypadku egzamin odbywa się (w listopadzie i w marcu) w stałych kadencjach, których początek ustala Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

Egzamin odbywa się w języku polskim; poszczególne lekcje mogą być jednak prowadzone także w innym języku w związku z programem nauczania szkoły, w której kandydat uczy.

II. Komisje i rejony egzaminacyjne.

§ 2. Kurator Okręgu Szkolnego ustanawia potrzebną liczbę Komisji Egzaminacyjnych i wyznacza im siedziby oraz rejony egzaminacyjne. Siedzibą Komisji Egzaminacyjnej jest z reguły państwowy zakład kształcenia nauczycieli, w wyjątkowych wypadkach inna szkoła państwowa (publiczna).

Rejony egzaminacyjne oraz siedziby Komisji Egzaminacyjnych Kuratorjum podaje do wiadomości zainteresowanego nauczycielstwa.

§ 3. Prezesem Komisji Egzaminacyjnej mianuje Kurator Okręgu Szkolnego w każdym rejonie egzaminacyjnym z reguły dyrektora, a w razie, gdyby to było utrudnione lub niemożliwe, jednego z nauczycieli zakładu kształcenia nauczycieli, względnie szkoły, przy której ustanowiono Komisję Egzaminacyjną. Zastępców prezesa oraz pozostałych członków w potrzebnej liczbie mianuje kurator z pośród dyrektorów (kierowników) i stałych nauczycieli państwowych (publicznych) szkół sobie podległych oraz z pośród inspektorów szkolnych i ich zastępców. Mianowanie odbywa się na okresy trzyletnie.

Skład Komisji Kuratorjum podaje do wiadomości nauczycielstwa.

Sprawy biurowe Komisji Egzaminacyjnej załatwia kancelarja szkoły, przy której Komisja została ustanowiona.

§ 4. Prezes Komisji wyznacza z pośród jej członków komplet egzaminacyjny, złożony z trzech osób i powierza jednej z nich obowiązki przewodniczącego kompletu. Przy egzaminach, odbywanych w myśl postanowień § 1 a, jednym z członków kompletu winien być inspektor szkolny (zastępca inspektora szkolnego) tego powiatu, w którym kandydat pracuje.

III. Podania kandydatów.

§ 5. Kandydaci, odpowiadający warunkom, określonym w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o kwalifikacjach zawodowych nauczycieli szkół powszechnych (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512), wnoszą do dnia 30 września lub do dnia 31 stycznia w drodze służbowej do prezesa Komisji Egzaminacyjnej swego rejonu egzaminacyjnego podania o wyznaczenie terminu egzaminu praktycznego, zaznaczając, że ubiegają się o dopuszczenie do egzaminu po raz pierwszy, drugi lub trzeci.

§ 6. Do podania należy dołączyć:

- a) metrykę urodzenia,
- b) dowód, stwierdzający posiadanie kwalifikacyj zawodowych do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych,
- c) odpis wykazu służby,
- d) spis przestudjowanych do egzaminu książek i podręczników, zwłaszcza z przedmiotów pedagogicznych i z administracji szkolnej wraz ze streszczeniem przynajmniej dwu z tych książek,
- e) opłatę egzaminacyjną, którą ustala osobne zarządzenie,
- f) życiorys, zawierający także sprawozdanie z dotychczasowej pracy szkolnej z dokładnym wykazem (w chronologicznym porządku) szkół i klas (oddziałów), w których kandydat dotychczas pracował i przedmiotów, których uczył.

W sprawozdaniu może kandydat nadto wymienić godne zaznaczenia doświadczenia dydaktyczne i wychowawcze, jakie zdołał zdobyć w ciągu dotychczasowej pracy; kandydat, co najmniej od roku zatrudniony w szkole, w której ma zdawać egzamin, może również dołączyć do sprawozdania charakterystykę kilkorga dzieci szkolnych, które obserwował bliżej w ciągu ostatniego roku szkolnego.

IV. Dopuszczenie do egzaminu.

V. Egzamin we własnej szkole (§ 1 a).

§ 9. Egzamin, odbywany w myśl postanowień § 1 a, składa się z wizytacji (§ 10) i z kolokwjum (§ 11).

Egzamin, w sprawie którego wpłynęło podanie (§ 5) przed 30 września, winien się odbyć o ile możliwości przed końcem lutego; egzamin, w sprawie którego wpłynęło podanie przed 31 stycznia, winien się odbyć o ile możliwości przed końcem roku szkolnego. Dzień egzaminu ustala prezes Komisji po porozumieniu z inspektorem szkolnym, w którego powiecie kandydat pracuje, najpóźniej na 2 tygodnie przed egzaminem, wyznaczając równocześnie komplet egzaminacyjny dla danego kandydata i zawiadamiając o dniu egzaminu zarówno wszystkich członków kompletu egzaminacyjnego, jak i kandydata. Wraz z zawiadomieniem o dniu egzaminu prezes przesyła interesowanemu wyznaczony przez siebie rozkład lekcji na dzień egzaminu z uwzględnieniem o ile możliwości lekcji języka polskiego, oraz — jeżeli egzamin odbywa się w szkole z językiem nauczania niepolskim, względnie w szkole dwujęzycznej — z uwzględnieniem o ile możliwości również drugiego języka nauczania.

Jeżeli kandydat nie otrzyma rozkładu lekcji najpóźniej na 48 godzin przed egzaminem, ma prawo prowadzić lekcje według rozkładu normalnie w danym dniu obowiązującego.

§ 10. Część pierwsza egzaminu, odbywanego w szkole kandydata, po-

lega na szczegółowej wizytacji klasy, względnie klas, w których kandydat uczy, przeprowadzonej w celu zbadania dotychczasowej jego pracy jako nauczyciela i wychowawcy. Komplet egzaminacyjny przysłuchuje się przynajmniej dwom lekcjom, przeprowadzonym przez kandydata z dwu różnych przedmiotów nauczania i przegląda wypracowania uczniów i konspekty (plany) lekcji, przygotowywanych w ciągu dotychczasowej praktyki (przynajmniej w ciągu ostatniego roku szkolnego) przez kandydata. Prócz tego komplet egzaminacyjny, biorąc pod uwagę zakres pracy kandydata w związku z jego stanowiskiem służbowym, przegląda akta szkolne, sprawdza wykonywanie przez kandydata przepisów dotyczących organizacji nauki i wychowania, oraz bada stan urządzeń szkolnych. Uwzględniając w każdym wypadku okoliczności, wśród jakich odbywa się praca kandydata oraz zakres powierzonych mu obowiązków, komplet bada stopień dbałości kandydata o kulturę umysłową i moralną oraz wychowanie obywatelskie młodzieży (z uwzględnieniem także pracy około czytelnictwa), sprawdza starania kandydata o wychowanie fizyczne, o higienę i czystość młodzieży oraz dbałość jego o estetykę i czystość izby szkolnej. Na podstawie tego szczegółowego badania komplet stara się wyrobić sobie możliwie dokładny sąd o wpływie kandydata na rozwój umysłowy i moralny powierzonej mu działy, względnie także na ogólny stan szkoły, o ile kandydat zajmuje samoistne stanowisko.

W czasie wizytacji przewodniczący i członkowie kompletu mają prawo zadawać pytania dzieciom.

§ 11. Część druga egzaminu obejmuje kolokwium z kandydatem, przedewszystkiem w nawiązaniu do wizytacji. Treścią kolokwium jest omówienie z kandydatem jego pracy nad wychowaniem i nauczaniem młodzieży ze stanowiska zadań pedagogiki i dydaktyki z uwzględnieniem higieny szkolnej oraz ze stanowiska obowiązujących przepisów, zwłaszcza zaś programu nauczania w szkole powszechnej. Przy kolokwium kandydat winien również udowodnić ogólną znajomość organizacji szkolnictwa w Polsce oraz najważniejszych przepisów w sprawach administracji szkolnej.

§ 12. Część druga egzaminu (kolokwium) kandydata, który zdawał pierwszą część w myśl postanowień § 1 a, winna z reguły odbyć się tego samego dnia, co część pierwsza.

Jeżeli jednak w tej samej lub pobliskiej miejscowości zdaje egzamin w myśl postanowień § 1 a w tym samym okresie czasu dwóch lub więcej kandydatów, można dla uproszczenia prac kompletu przeprowadzić z tymi kandydatami wspólne kolokwium jak najrychlej po części pierwszej egzaminu w miejscu, wyznaczonym przez przewodniczącego.

§ 13. Kolokwium z kandydatem nie powinno trwać dłużej niż godzinę.

§ 14. Od kolokwium może być kandydat na podstawie jednomyślnej uchwały kompletu egzaminacyjnego w całości lub częściowo zwolniony, o ile komplet egzaminacyjny w czasie wizytacji stwierdził, że wyniki jego pracy w szkole pod względem wychowawczym i dydaktycznym są bardzo dobre, jako też, że kandydat jest dokładnie obeznany z potrzebnymi mu przepisami programu nauczania oraz administracji szkolnej. Uchwała kompletu o zwolnieniu od kolokwium winna być zanotowana w protokółie egzaminu.

VI. Egzamin w myśl postanowień § 1 b.

§ 15. Wykaz kandydatów oraz kolejność egzaminów ogłasza przewod-

niczący w lokalu Komisji najpóźniej na 3 dni przed rozpoczęciem kadencji egzaminacyjnej.

Egzamin składa się z trzech części: pracy piśmiennej (§ 16—18), lekcji próbnych (§ 19) i kolokwium (§ 20).

§ 16. Egzamin piśmienny pod nadzorem polega na opracowaniu tematu, wybranego przez kandydata z pośród dwu tematów, które ustala prezes Komisji Egzaminacyjnej na wniosek wyznaczonego przez siebie członka. Tematy winny być ściśle związane z pracą szkolną kandydata i obejmować bądź konspekt (plan) lekcji w jednym z oddziałów, w których kandydat uczy, bądź sprawozdanie z pewnego działu dotychczasowej pracy szkolnej kandydata z uwzględnieniem określonych problemów dydaktycznych lub wychowawczych, bądź wreszcie opracowanie praktycznego zagadnienia z dziedziny wychowania, nauczania lub organizacji szkoły.

§ 17. Pracę piśmienną wykonywa kandydat w terminie i w lokalu, wyznaczonym przez prezesa Komisji Egzaminacyjnej.

Temat pracy piśmiennej winien być wykonany w ciągu czterech godzin. Używanie jakichkolwiek środków pomocniczych jest niedozwolone, prócz wyraźnie wskazanych przez prezesa Komisji. Prezes ma prawo odsunąć od egzaminu kandydata z powodu używania niedozwolonych środków pomocniczych lub zarządzić w wypadkach wątpliwych ponowne wykonanie pracy piśmiennej.

Nadzór w czasie egzaminu piśmiennego sprawują członkowie Komisji Egzaminacyjnej, wyznaczeni przez prezesa.

§ 18. Pracę piśmienną każdego kandydata ocenia, biorąc pod uwagę także to, czy kandydat poprawnie włada językiem polskim, dwu członków Komisji Egzaminacyjnej, wchodzących w skład kompletu, wyznaczonego dla danego kandydata. Ocena pierwsza winna być umotywowana. W razie niezgodności dwu pierwszych ocen ustala ostateczną ocenę przewodniczący kompletu.

§ 19. W drugiej części egzaminu Komisją (komplet) oceni zdolności kandydata jako nauczyciela i wychowawcy, przysłuchując się najmniej dwom lekcjom próbnym, z których przynajmniej jedna winna być lekcją języka polskiego.

Tematy lekcji oraz oddziały, w których one mają być przeprowadzone, wyznacza Prezes Komisji i podaje je do wiadomości kandydata na dzień przed egzaminem.

§ 20. Kolokwium z kandydatem odbywa się z zachowaniem przepisu § 13 w sposób analogiczny do postanowień § 11. Odbywa się ono o ile możliwości tego samego dnia, co lekcje próbne (§ 19).

VII. Egzamin specjalistów.

§ 21. Praktyczny egzamin na nauczyciela publicznych szkół powszechnych dla nauczycieli, posiadających kwalifikacje zawodowe do nauczania w publicznych i prywatnych szkołach powszechnych tylko jednego lub niektórych przedmiotów, wymienionych w ustępie drugim art. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. (Dz. U. R. P. Nr. 28, poz. 258 i Nr. 53, poz. 512), odbywa się według tych samych przepisów, z tą różnicą, że kandydaci odbywają wszystkie lekcje tylko z zakresu przedmiotu, do którego posiadają kwalifikacje.

VIII. Wynik egzaminu.

§ 22. Po skończeniu egzaminu komplet egzaminacyjny ustala wynik

ogólny na podstawie wyników częściowych, zwracając uwagę szczególnie na lekcje kandydata. Wyniki każdej części egzaminu oraz wynik ogólny ocenia się przez jeden z czterech stopni: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie, niedostatecznie. Kandydat, który otrzymał przy wizytacji (§ 10) stopień niedostateczny, nie może być dopuszczony do dalszej części egzaminu. Komplet egzaminacyjny może nie dopuścić do dalszych części egzaminu kandydata, który wykonał niedostatecznie pracę piśmienną (§ 16—18). W wypadku niedopuszczenia do dalszych części wynik ogólny egzaminu uważa się za niedostateczny.

Wynik ogólny ogłasza się kandydatowi bezpośrednio po ostatecznej decyzji kompedtu i po podpisaniu protokołu (§ 26). Przewodniczący kompletu ma prawo wstrzymać ogłoszenie wyniku i założyć przeciwko niemu „veto“ aż do rozstrzygnięcia przez Kuratorjum.

§ 23. Kandydat, który na egzaminie uzyskał wynik ogólny co najmniej dostateczny, otrzymuje świadectwo według załączonego wzoru (załącznik 1). Świadectwo podpisuje prezes Komisji Egzaminacyjnej oraz wszyscy egzaminatorowie danego kandydata. Kandydat, który nie zdał egzaminu, otrzymuje odpowiednie zaświadczenie (załącznik 2).

Świadectwo, względnie zaświadczenie z egzaminu przesyła kandydatowi za pośrednictwem inspektora szkolnego, który uwzględnia je odpowiednio w wykazie stanu służby.

§ 24. Kandydat, który na egzaminie otrzymał wynik ogólny niedostateczny winien powtórzyć cały egzamin.

Egzamin powtórzyć można najwcześniej po upływie roku.

§ 25. Nieusprawiedliwione niestawienie się do egzaminu, lub odstąpienie bez usprawiedliwionych powodów, względnie odsunięcie od egzaminu z powodów, wymienionych w § 17, jest równoznaczne z niezdaniem. Oplata egzaminacyjna nie podlega wtedy zwrotowi. O słuszności motywów usprawiedliwienia decyduje prezes Komisji po rozpatrzeniu opinii inspektora szkolnego, w którego powiecie nauczyciel pracuje. W razie usprawiedliwienia zalicza się kandydatowi złożoną przez niego opłatę na poczet powtórzonego zgłoszenia.

IX. Protokoły i akta egzaminacyjne.

§ 26. Z każdej części egzaminu spisuje się dla każdego kandydata protokół (załącznik 3), który winien dokładnie oddawać przebieg egzaminu. Do protokołu należy wpisywać temat pracy piśmiennej wybrany przez kandydata (§ 16), ocenę pracy piśmiennej (§ 18), tematy lekcji (§§ 10 i 19) wraz z ich oceną, umotywowaną określeniem zauważonych zalet i braków, najważniejsze spostrzeżenia, poczynione w czasie wizytacji (§ 10), treść ważniejszych pytań, postawionych kandydatowi przy kollokwjum (§§ 11 i 20) oraz ocenę odpowiedzi, wreszcie wynik ogólny egzaminu (§ 22).

Protokoły i wszelkie akta egzaminacyjne przechowuje prezes Komisji Egzaminacyjnej.

X. Koszty egzaminów.

XI. Sprawozdania.

XII. Postanowienia przejściowe.

XIII. Postanowienia końcowe.

§ 30. Regulamin niniejszy wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1929 r. Warszawa, dnia 14 grudnia 1928 r. (Nr. I. 7702/28)

06 / 72

08 / 77

GEBETHNE

Rp 1661

KSIĘGARNIA

KRAKÓW — RYNEK GŁÓWNY L. 23

P. K. O. 400.318 — TELEFON 6377

poleca:

Baranowski M. Dydaktyka, uzupełniona zasadami logiki. Wyd. 10 przerob.	2:40
— Pedagogika. Wyd. 12.	2:80
Chrzanowski I. Komisja Edukacyjna i jej posiew	0:35
— Posiew Komisji Edukacyjnej	1:25
Colvin S. S. i Bagley W. C. Postępowanie człowieka. — Kurs wstępny psychologii dla nauczycieli	6:—
Czapczyński T. Metodyczny rozbiór „Pana Tadeusza” w formie pytań. Wyd. 3.	2:20
Chrzyszczewska J. Pogadanki z dziećmi i metodyczne wskazówki dla matek, nauczycielek i wychowawczyń. Wyd. 4.	6:—
Drzewiecki K. Nauka czytania i pisania	0:35
— Zarys metodyki języka polskiego. Wyd. 3.	2:50
Henderson H. B. Nowe wychowanie	10:—
Jakóbiec J. Podstawowe wskazania dydaktyczne	1 60
Jezierska F. Początki nauczania geometrii. — Wskazówki metodyczne. Część I. 1:20, Część II. 2:— Część III.	2:20
Joteyko T. Problemat nauczania muzyki w szkołach ogólnokształcących	1:—
Kaczmarek Z. Z problemów demokratyzacji wychowania	1:50
Katalog dzieł pedagogicznych	0:70
Kazuro St. Nauka śpiewu w szkołach powszechnych i zawodowych muzycznych (Metodyka)	0:35
Kłosiński W. Pierwszy rok nauki szkolnej. Przewodnik metodyczny.	8:50
Komarnicki L. Teatr szkolny	5:50
Kot S. Dzieje wychowania. Wyd. 2.	8:—
— Źródła do historii wychowania. Cz. I.	18:—
Marcinkowski A. i Pilch J. Wyższy kurs nauczycielski (Przepisy i wskazówki)	2:60
Okraźński K. Przebudowa dyscypliny szkolnej	1:20
Olszewski R. Nauka czytania i pisania podług metody dźwiękowej. Wskazówki metodyczne	0:25
Osterloff W. Wychowanie obywatelskie i oświata powszechna	0:70
Radlińska Orsza. Kollątaj jako wychowawca	0:25
Rowid H. Psychologia pedagogiczna	9:50
— System daltoński w szkole powszechnej	4:80
— Szkoła twórcza. Wyd. II.	10:—
Trzeciakówna P. Nauczanie przyrody w kl. IV, szkół powszechnych	4:60
— Nauczanie przyrody w kl. V.	7:—
Weryho M. Jak zająć dzieci w wieku przedszkolnym	4:20
Wóycicki K. Obraz w nauczaniu języka ojczystego i literatury	2:90
— Rozbiór literacki w szkole. Podręcznik dla nauczycieli	0:70
Zawiliński R. Życie a szkoła	3:—
Zarzecki L. Charakter i wychowanie. Wyd. 2.	2:50
— O wychowaniu narodowym. (B. W.)	1:—

*

Katalogi, prospekty książek, spisy nowości i t. p.
wysyłamy na żądanie bezpłatnie.